

Beleving Windparken Hollandse Kust
Onderzoek onder Nederlandse en Duitse kusttoeristen
RVO

Amsterdam, 3 juni 2016
Projectnummer: Z7549
drs. Bram van der Lelij
Monte Königs MSc

Het auteursrecht op dit rapport ligt bij de opdrachtgever. Voor het vermelden van de naam Motivaction in publicaties op basis van deze rapportage - anders dan integrale publicatie - is echter schriftelijke toestemming vereist van Motivaction International B.V.

Inhoudsopgave

1	Achtergrond, doel- en probleemstelling	1
2	Samenvattende conclusies	3
3	Methode en opzet onderzoek	8
3.1	Methode	8
3.2	Steekproef en representativiteit	8
3.3	Instrumenten	9
3.4	Leeswijzer	12
4	Impliciete beleving windparkenscenario's	13
4.1	Effect van windparken in zee op aantrekkelijkheid van strand/zee-gezichten	13
4.2	Effect van windparken in zee op strandbezoek	15
5	Motivaties, keuzecriteria en ergernissen bij strandbezoek	17
5.1	Belang zeeuitzicht bij motivaties voor strandbezoek	17
5.2	Belang vrij zeeuitzicht voor specifieke strandkeuze	18
5.3	Verstorende invloed van windmolens in zee	21
6	Meningen over windparken op zee	23
6.1	Basishouding tegenover windenergie (op zee)	23
6.2	Oordeel over invloed windparken in zee op aantrekkelijkheid strand en strandbezoek	24
6.3	Oordeel over aantrekkelijkheid strand bij scenario met 10 en 12 zeemijl	26
6.4	Oordeel over strandbezoek bij scenario met 10 en 12 zeemijl	28
6.5	Herhaalbezoek eerder bezocht strand	29
6.6	Extra reistijd waartoe men bereid is	31
	Bijlage: Onderzoekstechnische informatie	33
	Bijlage: Ongewogen en gewogen data	34
	Bijlage: Selectie toonmateriaal (uitbeelding 10-NM scenario's)	35

1 Achtergrond, doel- en probleemstelling

In opdracht van Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) heeft Motivaction International B.V. een onderzoek uitgevoerd naar de beleving van windparken voor de Nederlandse kust en de mogelijke effecten op toerisme.

Achtergrond

Op dit moment is de discussie over de ontwikkeling van nieuwe windmolenparken vanaf 10 zeemijl uit de Nederlandse kust in volle gang. Een zorg bij sommigen is dat de windmolens de aantrekkelijkheid van de Nederlandse kust verminderen en daarmee het aantal Nederlandse en buitenlandse toeristen dat de kust bezoekt.

Er is in het verleden door verscheidene partijen onderzoek gedaan, waarin het effect van windmolenparken op de aantrekkelijkheid, het toerisme en de recreatie in de kuststreek centraal stond. Zo is in 2014 een rapport van Decisio verschenen, dat zich voor wat betreft inzichten in de publieksbeleving baseert op eerder onderzoek van ZKA uit 2013¹. In dat onderzoek werden aan respondenten foto's van een strand/zeegezicht voorgelegd, waarin windparken op 3, 7 en 12 zeemijl werden gesimuleerd. Het aantal en de omvang van de afgebeelde turbines was echter kleiner dan nu wordt voorzien voor de verder ontwikkeling van de windparken Hollandse Kust. Ook is destijds niet het actuele scenario meegenomen dat de turbines op 10 zeemijl vanuit de kust worden geplaatst.

Er is daarom behoefte aan een nieuw belevingsonderzoek naar de effecten van de windparken, dat qua opzet vergelijkbaar is met dat van ZKA, maar op basis van andere scenario's: windparken met 8MW turbines op 10 resp. 12 zeemijlen (resp. 18,5 km en 22,2 km) uit de kust.

Op advies van Motivaction wordt in dit onderzoek bovendien gebruik gemaakt van een verscheidenheid van strand/zeegezichten, omdat het effect van windmolens in zee op de beleving van de strandbezoeker mogelijk samenhangt met allerlei omgevingsfactoren, zoals het weer, het licht en het strandlandschap.

Doelstelling onderzoek

RVO vraagt zich af of de Nederlandse kust daadwerkelijk als minder aantrekkelijk wordt beleefd als er windmolenparken op zee worden gebouwd, of dit invloed heeft op de bezoekintentie en zo ja, in welke mate.

Voor dit onderzoek formuleren we de doelstelling als volgt:

Inzicht verkrijgen in het effect van windmolenparken op zee op de aantrekkelijkheid van en bezoekintentie voor een aantal typische stranden aan de Nederlandse kust onder potentiële bezoekers (dag- en verblijftoeristen).

¹ ZKA Consultants & Planners (2013) *Onderzoek effecten Wind op Zee op recreatie en toerisme.*

Probleemstelling

Op basis van deze doelstelling zijn de volgende probleemstellingen geformuleerd:

- Wat zijn belangrijke motivaties om de Nederlandse kust te bezoeken? (En specifiek: hoe belangrijk is daarin het zeeuitzicht?)
- Welke aspecten zijn het meest van belang in de keuze voor een specifiek strand aan de Nederlandse kust? (En specifiek: hoe belangrijk is daarin het zeeuitzicht?)
- In hoeverre hebben de windmolenparken op zee vanaf 10 resp. 12 zeemijl, zoals voorzien in de huidige plannen, invloed op de aantrekkelijkheid van de Nederlandse kust?
- In hoeverre hebben deze windmolenparken invloed op de bezoekenintentie van de Nederlandse kust?

Afbakening doelgroep

De Nederlandse kust wordt veel bezocht door buitenlandse toeristen. Naast Nederlandse kusttoeristen zijn daarom ook de voor Nederland economisch belangrijke groep van Duitse kusttoeristen in het onderzoek betrokken. Daarbij maken we een onderscheid tussen dagtoerisme en verblijftoerisme.

Onder dagtoeristen verstaan we in dit onderzoek toeristen die de Nederlandse kust in de afgelopen vijf jaar hebben bezocht en/of hem waarschijnlijk in de komende vijf jaar gaan bezoeken, maar niet overnachten aan de Nederlandse kust. Dit kunnen bijvoorbeeld toeristen zijn die vanuit hun woning de kust (willen gaan) bezoeken, of tijdens een langere vakantie in Nederland de kust (willen gaan) bezoeken zonder er ook te overnachten.

Onder verblijftoeristen verstaan we in dit onderzoek toeristen die de Nederlandse kust in de afgelopen vijf jaar hebben bezocht en/of hem waarschijnlijk in de komende vijf jaar gaan bezoeken, en daar ook overnachten hebben.

Bezoekers van de kust uitsluitend voor een zakenreis worden in dit onderzoek niet meegeteld als toerist.

2 Samenvattende conclusies

De belangrijkste bevindingen van het publieksonderzoek zijn hieronder weergegeven. Allereerst gaan we in op de eerste twee hoofdvragen uit de probleemstelling:

- Wat zijn belangrijke motivaties om de Nederlandse kust te bezoeken? (En specifiek: hoe belangrijk is daarin het zeeuitzicht?)
- Welke aspecten zijn het meest van belang in de keuze voor een specifiek strand aan de Nederlandse kust? (En specifiek: hoe belangrijk is daarin het zeeuitzicht?)

Ontspannen, uitwaaien en genieten van zeeuitzicht belangrijkste motieven voor kustrecreatie

De belangrijkste motivatie voor Nederlanders om de kust te bezoeken, is het zoeken van ontspanning en uitwaaien of lekker buiten zijn. Het genieten van het uitzicht over zee komt op de derde plek, gevolgd door het genieten van het strand, het genieten van de zee, het beleven van de natuur en het genieten van rust en stilte. Duitse toeristen die de Nederlandse kust bezoeken hebben min of meer vergelijkbare motivaties. We kunnen concluderen dat het zeeuitzicht voor alle vier de doelgroepen een belangrijke reden is om te recreëren aan de Nederlandse kust, maar dat een aantal andere motieven ongeveer net zo belangrijk is.

Schoonheid strand belangrijkste criterium voor strandkeuze, een vrij zeeuitzicht weegt ook mee

Hoe mooi het strand is, is het belangrijkste criterium voor kusttoeristen uit Nederland en Duitsland bij de keuze van een specifiek Nederlands strand om te bezoeken. Nederlandse toeristen letten daarnaast met name op het weer, de bereikbaarheid, de natuur, het uitzicht over zee en hoe *vrij* het uitzicht over zee is. Duitse toeristen vinden het weer en de bereikbaarheid iets minder relevant en letten relatief meer op het uitzicht over zee, de sfeer op en rondom het strand, de zwemwaterkwaliteit en de nabijheid van dagattracties.

Kusttoeristen schatten windmolens op zee in de middenmoot van storende factoren op het strand

Bij een vrij uitzicht over zee gaat het niet alleen om de afwezigheid van windmolens, maar ook op andere verstorende factoren. Het meest storend bij een strand vinden Nederlandse en Duitse toeristen boorplatforms, auto's, rommel en harde muziek. Nederlandse toeristen ergeren zich daarnaast ook relatief sterk aan rijdende winkels op het strand en met name Duitse toeristen juist aan vliegtuigen die overvliegen. Iets minder storend vinden de kusttoeristen windmolens in de zee: circa een derde van de kusttoeristen geeft aan dit storend te vinden.

Meningen over windmolens (op zee) positief, maar verdeeld als ze vanaf het strand te zien zijn

De grondhouding van Nederlandse en in iets mindere mate Duitse kusttoeristen over het opwekken van energie via windmolens is positief, ook als het gaat om windmolens in zee. Maar over vanaf het strand waarneembare windmolens zijn de meningen zeer verdeeld. Circa een vijfde van de Nederlandse en Duitse toeristen is positief en eveneens circa een vijfde negatief; de rest heeft geen (duidelijke) mening.

Tot slot bespreken we de resultaten voor de derde en vierde hoofdvraag:

- In hoeverre hebben de windmolenparken op zee vanaf 10 resp. 12 zeemijl, zoals voorzien in de huidige plannen, invloed op de aantrekkelijkheid van de Nederlandse kust?
- In hoeverre hebben deze windmolenparken invloed op de bezoekintentie van de Nederlandse kust?

Impliciete meting van spontane beleving geeft betrouwbaarder beeld dan expliciete meting van opinies

In het onderzoek hebben we gebruik gemaakt van een impliciete en een expliciete meetmethode. De impliciete methode omvatte het uitvragen van spontane reacties op foto's van strand-/zeegezichten in drie varianten: de huidige situatie, een actueel scenario waarin vanaf 12 zeemijl (22 kilometer) uit de kust windmolens worden geplaatst en een scenario waarin dit gebeurt vanaf 10 zeemijl (18,5 kilometer). Met deze methode hebben we de spontane beleving van de strand/zeegezichten in kaart gebracht en de rol daarbij van windmolens in zee. De expliciete methode omvatte het direct uitvragen van opinies over de windparkscenario's in woord en beeld: wat denken kusttoeristen dat de gevolgen ervan zijn voor de aantrekkelijkheid van de stranden en hun bezoek ervan? Beide methoden werden ook in het eerdere onderzoek van ZKA gebruikt, waarvan dit nieuwe onderzoek een update is. Bij beide methoden zijn kanttekeningen te plaatsen.

Kanttekeningen bij expliciete meting: opinies over scenario's

Het is bekend dat de (gerapporteerde) intentie tot een bepaald gedrag vaak niet overeenkomt met het daadwerkelijk vertoonde gedrag. Ook weten we dat gedrag veelal voortkomt uit onbewuste processen. Het direct vragen aan kusttoeristen wat zij gaan doen als bepaalde scenario's werkelijkheid worden, levert dan ook erg speculatieve en soms ook tegenstrijdige inzichten op. In dit onderzoek blijkt bijvoorbeeld dat respondenten die aangeven dat hen spontaan windmolens op de voorgelegde foto's waren opgevallen ten onrechte denken dat ze hierdoor negatiever hebben geoordeeld over deze foto's; feitelijk blijken zij niet anders te hebben geoordeeld dan respondenten die zeggen spontaan geen windmolens te hebben gezien.

Een ander manco van de expliciete methode is dat de beschreven scenario's meer ruimte laten voor interpretatie van de respondent, omdat gesproken is van 'windparken die afhankelijk van het weer met enige regelmaat te zien zijn vanaf het strand en de duinen'. Weliswaar is ter illustratie ook een foto getoond, maar de tekst kan door respondenten verschillend worden ingevuld: hoe vaak zijn de windmolens precies te zien en hoe zichtbaar zijn ze dan?

Kanttekeningen bij impliciete meting: spontane beleving van scenario's

De impliciete manier van bevragen geeft inzicht in de daadwerkelijke, spontane beleving van de stranden. Daarbij kan de kanttekening worden gemaakt, dat de voorgelegde foto's weliswaar een indruk geven van het spectrum van Nederlandse strand/zeegezichten, maar daarmee nog niet per se helemaal representatief daarvoor zijn. Bovendien is niet duidelijk in hoeverre foto's een goede weergave bieden van de werkelijke ervaring van iemand die op het strand staat.

Verder zou tegengeworpen kunnen worden dat windmolens op sommige momenten en plaatsen aan de Nederlandse kust wellicht duidelijker zichtbaar zijn voor het menselijk oog dan op de nu gebruikte foto's. In dit onderzoek valt echter zoals gezegd op dat zelfs kusttoeristen die achteraf aangeven dat hen windmolens op de foto's waren opgevallen, zich niet negatiever (of positiever) uitlaten in hun spontane beleving van de windparkscenario's (ook al denken ze dus zelf wel dat ze de stranden hierdoor minder aantrekkelijk vonden). Dit neemt niet weg dat er wel degelijk situaties kunnen zijn - specifieke strand-/zeegezichten bij weersomstandigheden waarin turbines maximaal zichtbaar zijn - waarin gerealiseerde windparkscenario's negatievere reacties oproepen. De resultaten van dit onderzoek zijn dan ook niet per se geldig voor elke willekeurige badplaats op elk willekeurig moment, maar bieden een betrouwbaar, doorsnee beeld van de Nederlandse kust van Callantsoog tot Scheveningen.

Resultaten impliciete methode zijn best gefundeerd

Al met al vinden wij dat de impliciete methode een objectiever, beter gefundeerd beeld geeft van de impact van de windparkscenario's voor de Nederlandse kust dan de expliciete methode. Hieronder gaan we in op de resultaten van achtereenvolgens de impliciete en de expliciete methode.

Impliciete methode: actuele windparkscenario's hebben amper aantoonbaar effect op spontane beleving Nederlandse kust en bezoekingentent

Zoals we zagen is de aantrekkelijkheid van de Nederlandse kust afhankelijk van een aantal elementen, waarvan de vrijheid van het uitzicht over zee er één is. Op basis hiervan zou je kunnen verwachten dat als die vrijheid wordt beperkt door de realisatie van bestaande scenario's voor windparken op zee, dit effect heeft op de spontane beleving van de aantrekkelijkheid van het strand. Dit blijkt echter niet het geval te zijn als we de scenario's visueel simuleren bij een dwarsdoorsnede van tien Nederlandse strand/zeegezichten. De 12NM- en 10NM-scenario's laten bij de verschillende doelgroepen Nederlandse en Duitse kusttoeristen effecten op de aantrekkelijkheid zien van -5% tot +1%. Deze effecten zijn statistisch echter niet significant. Dat betekent dat er een reële kans is dat de in de steekproef gevonden effecten op toeval berusten, waardoor we niet mogen aannemen dat dit effect ook optreedt in de totale doelgroep-populaties.

Ook de mate waarin men overweegt een strand te bezoeken, wordt niet of nauwelijks beïnvloed bij een visuele simulatie van de scenario's. Alleen Nederlandse verblijftoeristen blijken circa 5% minder sterk geneigd te zijn de stranden te bezoeken in beide scenario's; alleen in het 12NM-scenario is dit verschil echter ook statistisch (net) significant.

Als we de kusttoeristen achteraf vragen of hen de windmolens in de afbeeldingen waren opgevallen en zo ja, of dit heeft meegewogen in hun oordeel, dan denkt een aantal kusttoeristen dat het inderdaad heeft meegewogen. Ruim een derde van de Nederlandse verblijftoeristen geeft bijvoorbeeld aan dat de windmolen waren opgevallen en een derde daar weer van geeft aan dat het strand hierdoor minder aantrekkelijk werd. Echter, zoals hiervoor ook al aangestipt: als we analyseren of kusttoeristen die de windmolens waren opgevallen inderdaad in werkelijkheid negatiever oordeelden, dan blijkt dat niet het geval te zijn. Een deel van de kusttoeristen denkt dus, als je hen er naar vraagt, dat de afgebeelde windmolens het strand minder aantrekkelijk voor hen maken, terwijl ze het strand in werkelijkheid niet minder aantrekkelijk vinden.

Expliciete methode: circa vijfde van Nederlandse kusttoeristen geeft desgevraagd aan dat actuele windparkscenario's Nederlands strand minder aantrekkelijk maken

Hoewel we geen effect zien van windparkscenario's in de *spontane* beleving van strand/zeegezichten verwachten Nederlandse en Duitse kusttoeristen desgevraagd wel dat de Nederlandse kust minder aantrekkelijk wordt als de scenario's gerealiseerd worden. Als kusttoeristen wordt uitgelegd dat op 22 kilometer (12NM) uit de Nederlandse kust nieuwe windparken worden gebouwd die met enige regelmaat zichtbaar zijn - steeds geïllustreerd met random één bij het scenario passend strand/zeegezicht - geeft ruim een vijfde van de Nederlandse toeristen aan dat het strand hierdoor minder aantrekkelijk wordt om te bezoeken en één op de twintig dat het juist aantrekkelijker wordt. Circa zeven op de tien is van mening dat het strand er niet meer en ook niet minder aantrekkelijk van wordt. Bij een scenario van 18,5 kilometer (10NM) vindt bijna een kwart het er minder aantrekkelijk op worden en wederom circa één op de twintig meer aantrekkelijk. Circa tweederde vindt dat het helemaal niets uitmaakt. Als Nederlanders het strand in de scenario's minder aantrekkelijk vinden worden, geven overigens verreweg de meesten aan dat het 'iets' minder aantrekkelijk wordt; slechts 5% vindt het er 'veel' minder aantrekkelijk op worden.

Expliciete methode: minder dan kwart van de Nederlandse kusttoeristen verwacht desgevraagd stranden te mijden na realisatie actuele windparkenscenario's

Niet alleen geeft een (klein) deel van de kusttoeristen desgevraagd aan dat de aantrekkelijkheid van de stranden daalt als de toekomstscenario's daadwerkelijk gerealiseerd zouden worden, zij verwachten ook dat dan hun bezoekbereidheid af zal nemen. Een (zeer) klein percentage van de Nederlandse toeristen (2%) geeft aan de Nederlandse kust helemaal niet meer te bezoeken en een vijfde gaat ervan uit dat men dan een ander Nederlands strand zonder windmolens opzoekt. Verder verwacht een (zeer) klein percentage van de Nederlandse kusttoeristen (2%) juist een strand mét windpark op te zoeken als de scenario's worden gerealiseerd.

Expliciete methode: Duitse kusttoeristen desgevraagd iets meer gepolariseerd in hun oordeel over effect windparkenscenario's

Het aandeel Duitse kusttoeristen dat uitgesproken negatief is over de impact is iets groter: ruim een kwart tot een derde vindt de stranden er minder aansprekend door (tegen een vijfde van de Nederlanders). Maar ook het aandeel dat juist uitgesproken positief is, ligt hoger bij de Duitsers: circa 12 tot 18% vindt de stranden aantrekkelijker worden (tegenover 6% van de Nederlanders). Wel is net als bij de Nederlanders de grootste groep van mening dat de scenario's geen invloed hebben op de aantrekkelijkheid. Verder geldt ook voor Duitse kusttoeristen dat als zij het strand minder aantrekkelijk vinden worden, verreweg de meesten het dan 'iets' minder aantrekkelijk vinden en slechts zo'n 7% 'veel' minder aantrekkelijk.

Ook ten aanzien van de bezoekingentie zijn Duitse kusttoeristen iets extremer in hun oordelen. Van hen verwacht circa een derde een alternatief Nederlands strand op te zoeken of helemaal niet meer te gaan (tegen nog geen kwart van de Nederlanders), maar zij geven ook vaker aan (circa één op de tien) juist een strand aan de Nederlandse kust met een windpark op te gaan zoeken (tegen 2% van de Nederlandse kusttoeristen).

Alles in overweging nemend is gering effect van windmolenscenario's op kusttoerisme meest waarschijnlijk

Zoals aangegeven vinden we de resultaten van de impliciete methode betrouwbaarder dan de expliciete methode. Op basis van de impliciete methode verliezen de stranden aan de Nederlandse kust van Callantsoog tot Scheveningen over het algemeen niet of nauwelijks aan aantrekkingskracht ten gevolge van de realisatie van het 12NM- of het 10NM-scenario. Maar zoals beschreven, zijn er ook kanttekeningen te plaatsen bij de impliciete methode. Het is daarom aan te bevelen de nodige marges in acht te nemen bij de besluitvorming over de realisatie van de scenario's.

3 Methode en opzet onderzoek

3.1 Methode

Het onderzoek is uitgevoerd door middel van een online vragenlijst. Nederlandse toeristen zijn benaderd op basis van het StemPunt-panel van Motivaction en Duitse toeristen op basis van een panel van een partner van Motivaction.

3.2 Steekproef en representativiteit

Om Nederlandse kusttoeristen te kunnen bevragen, hebben we een steekproef gerealiseerd van n=1.014 Nederlanders, die representatief is voor leeftijd, opleiding, geslacht, regio, waardeoriëntaties ('Mentality-milieus') en interacties tussen deze variabelen. De representativiteit is gebaseerd op steekproeftrekking en statistische weging van de data achteraf op basis van genoemde kenmerken.

Deze 1.014 Nederlanders waren als volgt verdeeld:

- 457 verblijftoeristen (46% van de Nederlanders), waarvan 337 (34% van alle Nederlanders) de Nederlandse kust in de afgelopen vijf jaar bezocht hebben en 374 (36% van alle Nederlanders) aangeven in de komende vijf jaar waarschijnlijk de Nederlandse kust te gaan bezoeken;
- 786 dagtoeristen (79% van de Nederlanders), waarvan 668 (68% van alle Nederlanders) de Nederlandse kust in de afgelopen vijf jaar bezocht hebben en 676 (68% van alle Nederlanders) aangeven in de komende vijf jaar waarschijnlijk de Nederlandse kust te gaan bezoeken;
- 166 personen (15% van de Nederlanders) die de Nederlandse kust helemaal niet hebben bezocht in de afgelopen vijf jaar en aangeven dat waarschijnlijk ook niet te gaan doen in de komende vijf jaar.²

Om Duitse kusttoeristen te kunnen bevragen, zijn Duitsers benaderd waarvan bekend was dat zij wel eens strandvakanties doen. Daarbinnen is een steekproef gerealiseerd van n=526 Duitse kusttoeristen, waaronder:

- 504 verblijftoeristen (96% van de Duitse toeristen), waarvan 351 (67% van alle Duitse toeristen) de Nederlandse kust in de afgelopen vijf jaar bezocht hebben en 452 (86% van alle Duitse toeristen) aangeven in de komende vijf jaar waarschijnlijk de Nederlandse kust gaan bezoeken;
- 416 dagtoeristen (79% van de Duitse toeristen), waarvan 238 (45% van alle Duitse toeristen) de Nederlandse kust in de afgelopen vijf jaar bezocht hebben en 265 (71% van alle Duitse toeristen) aangeven in de komende vijf jaar waarschijnlijk de Nederlandse kust te gaan bezoeken.³

De hierboven genoemde percentages (Nederlandse en Duitse) dag- en verblijftoeristen tellen niet op tot 100%, omdat sprake is van overlap tussen deze groepen.

² Genoemde percentages zijn gebaseerd op de gewogen dataset en kunnen daarom iets afwijken van de percentages die je zou krijgen als je het aantal ondervraagde respondenten per groep deelt door het totaal aantal ondervraagde respondenten.

³ Zie vorige voetnoot.

3.3 Instrumenten

De opzet van het huidige onderzoek komt deels overeen met het al genoemde onderzoek van ZKA uit 2013. Net als in dat onderzoek wordt de impact van windmolens op zee globaal op twee manieren achterhaald: impliciet en expliciet.

Impliciete methode

Deze houdt in dat we respondenten niet direct vroegen naar hun mening over windmolens en het eventuele effect daarvan op hun gedrag. In plaats daarvan brachten we zoveel mogelijk hun spontane beleving in kaart (voor zover dat mogelijk is in een onderzoekssituatie). We legden daartoe realistische afbeeldingen voor van strand/zeegezichten, waarop verschillende opstellingen van windmolens te zien waren. Vervolgens vroegen we hen naar de aantrekkelijkheid ervan en de mate waarin men het betreffende strand zou overwegen te bezoeken als men naar de Nederlandse kust zou gaan. Bij dit onderdeel van de vragenlijst is het woord windmolens niet gebruikt; daarbij is de aanname dat het visuele aspect van de windmolens, voor zover de respondent dit heeft waargenomen, (al dat niet bewust) is meegewogen in de oordeelsvorming.

Expliciete methode

Vervolgens vroegen we respondenten naar hun motivaties, keuzecriteria en ergernissen bij strandvakanties, waarbij windmolens één van de vele antwoordopties waren. Hier is de term windmolens dus expliciet gebruikt, maar wel indirect: slechts als één van meerdere aspecten.

Op het einde van de vragenlijst vroegen we de respondenten expliciet en direct naar hun mening over windmolens en het effect ervan op hun gedrag en lieten we hen opnieuw een foto zien uit het begin, waarbij we expliciet vermeldde dat daarop windmolens te zien zijn.

Simulatie van windmolenparken op basis van scenario's

In dit onderzoek zijn twee bestaande scenario's onderzocht voor de bouw van windparken op zee, waarbij in het ene geval turbines geplaatst worden op 10 zeemijl (18,5 km) en in het andere geval op 12 zeemijl (22,2 km) uit de kust in de daarvoor aangewezen kavels voor de Nederlandse kust. Dit betref globaal een gebied ter hoogte van Callantsoog tot Castricum (Hollandse Kust Noord) en een gebied ter hoogte van Bloemendaal tot Scheveningen (Hollandse Kust Zuid).

Hierbij zijn we uitgegaan van de volgende specificaties voor de turbines:

- Vermogen: 8 megawatt
- Ashoogte: 125 m
- Rotordiameter: 164 m
- Tiphoogte: 207 m
- Opstelling: per kavel minimaal 44 en maximaal 47 turbines, gelijkmatig verdeeld met een maximale onderlinge afstand (minimale onderlinge afstand is 4 x rotordiameter dus 656m).

De twee scenario's (10 NM en 12 NM) worden vergeleken met de huidige situatie, inclusief reeds gerealiseerde windparken op zee: OWEZ, Amalia en Luchterduinen.

De ontwikkeling van 28 foto's van strand/zeegezichten

De scenario's zijn verbeeld door middel van foto's. Anders dan in het eerdere ZKA-onderzoek hebben we ervoor gekozen niet één strand/zeegezicht voor te leggen, waarin de windmolenscenario's zijn gesimuleerd, maar verschillende realistische strand/zeegezichten. De

reden hiervoor is dat het effect van windmolens in zee op de beleving van de strandbezoeker mogelijk afhankelijk is van allerlei omgevingsfactoren, zoals het weer, het licht en het strandlandschap.

Idealiter hadden we daarbij een aselechte steekproef van strand/zeegezichten voorgelegd, maar aangezien er geen fotodatabase beschikbaar is op basis waarvan een dergelijke steekproef getrokken zou kunnen worden, was dit niet haalbaar. We hebben op basis van bestaande panoramafoto's van strand/zeegezichten tien uitsneden gemaakt die verschillen in contextuele factoren, zoals weersomstandigheden, tijdstip waarop de foto gemaakt is, objecten op het strand, mensen op het strand, boten in zee, reeds bestaande windmolens in zee en de kijkrichting en kijkhoek.

De weersomstandigheden en het tijdstip waarop de foto is gemaakt, zijn direct van invloed op de zichtbaarheid van de molens. De geselecteerde foto's zijn allemaal realistische beelden die passen in een spectrum van geringe tot sterke zichtbaarheid. Het strand/zeegezicht uit het ZKA-onderzoek hebben we voor dit onderzoek niet gebruikt, omdat de wijze waarop de windmolens daarin waren afgebeeld niet realistisch was: allemaal volledig en extreem helder uitgelicht, een situatie die in werkelijkheid niet voorkomt. Een dergelijke foto kan gebruikt worden in een experimentele opzet om hypothetische effecten op te sporen, maar past niet in het huidige onderzoek waarbij we zo betrouwbaar mogelijk inschatten wat het werkelijke effect zal zijn van bestaande windmolenscenario's.

Wat betreft de kijkhoek hebben we ervoor gekozen voor elk van de vijf gebruikte panoramafoto's zowel een uitsnede van 60 graden breed te nemen als een uitsnede van 45 graden die vervolgens nog eens 10% is ingezoomd (waardoor alle objecten in beeld 10% groter worden). De vijf uitsneden van 60 graden benaderen het normale blikveld dat je scherp ziet met twee ogen. De vijf uitsneden van 45 graden en 10% zoom benaderen het beeld dat je ziet als je met je ogen focust op de horizon. Als je namelijk op het strand staat en specifiek naar de turbines kijkt, dan zie je ze beter dan als je er niet speciaal op focust. Uiteraard is het in werkelijkheid niet zo dat je met je ogen objecten kunt uitvergrooten zoals met een verrekijker of telelens, maar experts geven aan dat een foto die iets is ingezoomd en dus windmolens op de horizon uitvergroot een goede simulatie biedt van het in werkelijkheid met je ogen focussen op windmolens op de horizon.

De basispanorama's waarin de scenario's zijn gesimuleerd en waaruit we de uitsneden hebben gemaakt, zijn voor dit onderzoek ontwikkeld door Pondera Consult en ROM3D, twee op dit gebied gespecialiseerde bureaus. Zij hebben de opstellingen van de turbines in de diverse toekomstscenario's op basis van hun expertise op dit gebied op een realistische manier gevisualiseerd. Dit heeft uiteindelijk 28 uitsneden opgeleverd, zoals in de tabel hieronder kort beschreven.

	Zandvoort, ochtend, onbewolkt, diagonale uitsnede		Noordwijk, middag, bewolkt, frontale uitsnede		Egmond, ochtend, onbewolkt, frontale uitsnede		Scheveningen, ochtend, onbewolkt, frontale uitsnede		Scheveningen, middag, onbewolkt, diagonale uitsnede	
	60°	45°, 10% zoom	60°	45°, 10% zoom	60°	45°, 10% zoom	60°	45°, 10% zoom	60°	45°, 10% zoom
Nu	Foto 1	Foto 4	Foto 7	Foto 10	Foto 13	Foto 15	Foto 17	Foto 20	Foto 23	Foto 26
12NM	Foto 2	Foto 5	Foto 8	Foto 11	Niet getest	Niet getest	Foto 18	Foto 21	Foto 24	Foto 27
10NM	Foto 3	Foto 6	Foto 9	Foto 12	Foto 14	Foto 16	Foto 19	Foto 22	Foto 25	Foto 28

De tien uitsneden uit het 10-NM scenario zijn ter illustratie weergegeven in de bijlage; in de online vragenlijst die de respondenten invulden, waren de foto's overigens beter te zien (vrijwel beeldvullend en scherper).

Op de ongemanipuleerde foto's die de huidige strand/zeegezichten weergeven, zijn in enkele gevallen ook windmolens te zien uit de bestaande windparken. Met name bij Egmond en de diagonale uitsnede van Scheveningen in de middag zijn ook in de conditie 'nu' al duidelijk enkele turbines zichtbaar.

Voor Egmond is het scenario 12NM niet voorgelegd, omdat de opdrachtgever dit niet als een realistisch scenario beschouwt.

Elke respondent heeft random vijf foto's beoordeeld, één per panorama. Respondenten werd gevraagd de foto's aan te klikken, zodat ze groot op hun scherm verschenen. De vragenlijst kon niet ingevuld worden met een mobiele telefoon.

Aanvulling op eerder (ZKA-)onderzoek en beperkingen

Dit onderzoek wijkt af van een klassiek opinieonderzoek doordat we ook impliciete meetmethoden gebruiken. Ditsluitaan bij de heersende wetenschappelijke inzichten in de manier waarop menselijk gedrag tot stand komt: op basis van onbewuste processen, intuïtie, emoties, indrukken en gewoonten (o.a. Kahneman, *Ons feilbare denken*, 2012). Om inzicht te krijgen in welke beslissingen mensen nemen, is het dus vaak niet voldoende hier naar te vragen, maar kunnen die beslissingen - en achterliggende motivaties - beter worden afgeleid uit "ogenschijnlijk ongerelateerde taken" die geen beroep doen op zelfreflectie van de respondent (SWOCC 67, *Impliciet meten is weten*, 2014). In dit onderzoek zijn die ogenschijnlijk ongerelateerde taken de beoordelingen van de strandfoto's, waarbij het voor de respondent niet duidelijk is dat we impliciet willen achterhalen in hoeverre zij hun oordeel laten afhangen van de aanwezigheid van windmolens.

In het ZKA-onderzoek werd ook al gebruik gemaakt van impliciete vraagstelling. Aanvullingen in het huidige onderzoek zijn de volgende elementen:

- Groter aantal turbines en grotere turbines (8 MW) in de foto's;
- Toevoeging van een 10NM-scenario;
- Realistischer weergave van de turbines;
- Grotere variatie in strand/zeegezichten: tien basisfoto's in plaats van één.

Het onderzoek kent ook beperkingen:

- De tien uitzichten vormen niet per se een representatieve afspiegeling van alle mogelijke strand/zeegezichten (vanuit de relevante kustgemeenten) in Nederland. Zo hebben we geen foto's gebruikt bij zonsopgang;
- Het kijken naar foto's is niet identiek als de ervaring als je zelf op het strand staat. Onderzoekstechnisch is deze situatie niet goed te simuleren;
- Er kan geen rekening worden gehouden met de mogelijkheid dat windmolens na verloop van tijd anders beleefd worden (gewenning of toenemende irritatie).

Samenvattend bieden de resultaten een goed onderbouwde indicatie van de effecten van de scenario's op het strandtoerisme.

3.4 Leeswijzer

In de volgende hoofdstukken volgen de resultaten van het onderzoek. De indeling van de resultaten is gelijk aan de indeling van de voorgelegde vragenlijst. Allereerst gaan we in hoofdstuk 4 in op de invloed van windparken op zee bij Nederlandse en Duitse kusttoeristen op basis van de impliciete manier van bevragen, aan de hand van het beoordelen van afbeeldingen. Vervolgens gaan we in hoofdstuk 5 in op de motivaties om het strand te bezoeken, keuzecriteria en storende factoren. Bij deze indirecte manier van vragen worden de windmolens expliciet genoemd, maar tussen andere factoren. In hoofdstuk 6 tenslotte gaan we in op de meningen over windmolens en bezoekingintentie van stranden met windparken voor de kust als we daar direct naar vragen.

De resultaten van het onderzoek worden gerapporteerd voor vier doelgroepen: Nederlandse verblijftoeristen, Nederlandse dagtoeristen, Duitse verblijftoeristen en Duitse dagtoeristen.⁴ De doelgroepen overlappen doordat respondenten zowel verblijftoerist als dagtoerist kunnen zijn. Iemand kan immers zowel een nacht aan de kust hebben verbleven of dit van plan zijn én een dag naar het strand geweest zijn of dit van plan zijn. Vanwege deze overlap is de som van de aantallen respondenten van de vier doelgroepen groter dan het totaal aantal bevroegde respondenten.

De Nederlandse verblijftoerist wordt in de bespreking als uitgangspunt genomen en het meest uitgebreid toegelicht. De resultaten voor de andere doelgroepen worden in de grafieken en tabellen meegenomen en kort beschreven.

Statistisch significante verschillen tussen de doelgroepen worden in de grafieken en tabellen aangegeven met groen en oranje. Een groen cijfer indiceert een significant hogere score dan het totaal van de andere groepen. Een oranje cijfer indiceert een significant lagere score dan het totaal van de andere groepen. Tot die andere groepen behoort ook een kleine groep Nederlanders (15%) die geen verblijftoerist én geen dagtoerist zijn. Een concreet voorbeeld: Duitse verblijftoeristen scoren gemiddeld 4,5 op een schaal die meet in hoeverre genieten van de zee een reden is om naar het strand te gaan en die score is groen gekleurd. Dat betekent dan dat zij gemiddeld hoger scoren dan alle andere groepen samen genomen: Duitse dagtoeristen, Nederlandse verblijf- en dagtoeristen en Nederlanders die helemaal geen (kust)toerist zijn. Bij de statistische toetsingen is steeds uitgegaan van het gebruikelijke 95%-betrouwbaarheidsinterval.

⁴ Hieronder vallen dus ook Duitse toeristen die elders in Nederland verblijven en een dagje naar het strand gaan.

4 Impliciete beleving windparkenscenario's

In dit hoofdstuk gaan we in op de resultaten van de *impliciete* methode om de impact van windparken op zee te achterhalen.

Zoals hiervoor beschreven vroegen we respondenten hierbij niet direct naar hun mening over windmolens, maar legden we hen realistische afbeeldingen voor van strand/zeegezichten, waarop verschillende opstellingen van windmolens te zien waren. Elke respondent kreeg random vijf van de 28 afbeeldingen voorgelegd: één van de zes van Zandvoort, één van de zes van Noordwijk, één van de vier van Egmond, één van de zes van Scheveningen in de ochtend en één van de zes van Scheveningen in de middag. De vijf beoordeelde foto's konden betrekking hebben op de huidige situatie (inclusief windmolens van OWEZ, Amalia en/of Luchterduinen), het 12 NM- en/of het 10NM-scenario.

Hieronder gaan we in op de invloed van de windparkenscenario's op de aantrekkelijkheid en de bezoeking van de betreffende stranden. We gaan hierbij alleen in op het gemiddelde effect voor de tien uitsneden, omdat dit totaal gemiddelde het meest betrouwbaar is vastgesteld. De effecten per uitsnede zijn gebaseerd op kleinere aantallen waarnemingen en niet voldoende betrouwbaar om conclusies op te baseren.

4.1 Effect van windparken in zee op aantrekkelijkheid van strand/zeegezichten

Nederlandse verblijftoeristen waarderen de huidige strand/zeegezichten - dus zonder visualisatie van een toekomstscenario - met gemiddeld 69 punten op een schaal van 1 (zeer onaantrekkelijk) tot 100 (zeer aantrekkelijk). In het 12NM-scenario daalt de waardering naar 65 punten, dat is een daling van 5%. Dit verschil is statistisch net niet significant. In het 10NM-scenario daalt de waardering naar 67 punten, een daling van 2%. Het 12NM-scenario lijkt dus een iets grotere daling op te leveren dan het 10NM-scenario, maar dat is toch niet het geval omdat dit verschil statistisch niet significant blijkt te zijn. Een eventuele impact van de plaatsing van extra windmolens op de spontane beleving van het strand bij Nederlandse verblijftoeristen is dus niet aangetoond, zowel bij het 12NM- als het 10NM-scenario (zie tabel 1).

Ook bij Nederlandse dagtoeristen en Duitse verblijf- en dagtoeristen is geen significant effect gevonden: de strand/zeegezichten worden maximaal 3% minder aantrekkelijk gevonden, maar ook dat is geen significant verschil.

Overigens lijken Duitse kusttoeristen de stranden een stuk aantrekkelijker te vinden dan Nederlandse kusttoeristen, ongeacht het scenario. Dat is ook niet zo verrassend als je bedenkt dat deze groep gemiddeld meer reistijd heeft om bij een Nederlands strand te komen en daar dus kennelijk meer offers voor brengt. Met andere woorden: de Duitsers die de Nederlandse stranden minder aantrekkelijk vinden en er dus niet zoveel reistijd voor over hebben, vallen automatisch uit de steekproef. Een andere mogelijke verklaring voor de hogere score van Duitsers is dat zij, zoals we ook zien in andere onderzoeken onder Duitsers, eerder positievere oordelen geven dan Nederlanders; ze zijn wat scheutiger met complimenten dan Nederlanders.

Tabel 1: Aantrekkelijkheid strand/zeegezicht: gemiddelde score op een schaal van 1 (zeer onaantrekkelijk) tot 100 (zeer aantrekkelijk) en percentage waarmee het strand/zeegezicht meer of minder aantrekkelijk wordt bij scenario's 10 en 12 NM voor alle stranden gemiddeld, exclusief Egmond.⁵

	Nederlandse verblijftoerist (n=2.325 waarnemingen)	Nederlandse dagtoerist (n=4.020 waarnemingen)	Duitse verblijftoerist (n=2.520 waarnemingen)	Duitse dagtoerist (n=2.080 waarnemingen)
Nu	69	66	74	74
12NM	65	64	75	74
verschil met nu	-5%	-3%	1%	0%
10NM	67	65	75	74
verschil met nu	-2%	-1%	1%	0%

Greene cijfers duiden een significant hoger gemiddelde aan dan het totaal van de andere groepen.

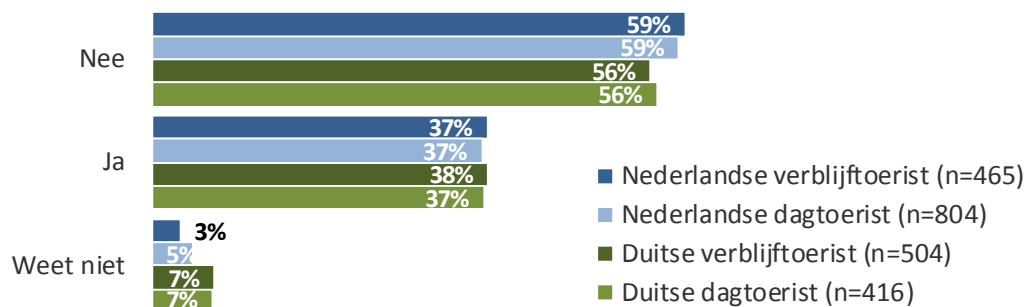
Oranje cijfers duiden een significant lager gemiddelde aan dan het totaal van de andere groepen.

Geen van de verschillen tussen scenario's is statistisch significant.

De mate van zichtbaarheid van de windmolens verschilt per foto door de opstelling van de windmolens (bijvoorbeeld op 12NM of 10NM), de uitsnede (60 graden versus 45 graden + 10% zoom) en de weersomstandigheden. Als we achteraf vragen of de respondenten de windmolens op de foto's waren opgevallen, blijken ze bij zes op de tien niet te zijn opgevallen (zie grafiek 1).

Grafiek 1: Waargenomen windmolens op voorgelegde strandfoto's.

Op 1 of meer van de eerder voorgelegde foto's stonden windmolens op de horizon. Was je dat opgevallen?

⁵ Egmond is in de tabellen buiten beschouwing gelaten omdat het 12 NM-scenario niet realistisch is voor deze locatie en daarom niet is getest. Indien Egmond wordt meegenomen in de totale beoordeling van de huidige situatie en het 10 NM-scenario, dan blijkt de gemiddelde aantrekkelijkheid per doelgroep te dalen met vrijwel dezelfde percentages, namelijk resp. -1%, 0%, 0% en -1%.

Als we vervolgens de impact op de aantrekkelijkheid analyseren voor de subgroep bij wie wel windmolens op de foto's waren opgevallen (waarbij we alle vier doelgroepen samenvoegen), dan blijkt die impact identiek te zijn als bij de subgroep die aangeeft dat de windmolens niet waren opgevallen. Er is sprake van een daling in de aantrekkelijkheidsscore van het 12NM-scenario met -1% als de windmolens waren opgevallen en een stijging van 1% als ze niet waren opgevallen. Bij het 10-NM scenario is dit resp. -3% en 0%. In beide gevallen - 12NM en 10NM - is dit statistisch geen significant verschil. Kortom, of de windmolens op de foto's nu wel of niet opvallen, ze hebben geen aantoonbaar effect op de aantrekkelijkheid van de stranden; dit geldt zowel voor het 12NM- als het 10NM-scenario.

Gevraagd naar de redenen waarom respondenten een voorgelegd strand wel of juist niet aantrekkelijk vinden, ontstaat een divers beeld. Ook als we focussen op kusttoeristen die negatief zijn over strand/zeegezichten waarop de windmolens het duidelijkst zichtbaar zijn (het 10NM-scenario), dan zijn de opgegeven redenen voor hun negatieve oordeel wisselend. Enkele opmerkingen gaan over de windmolens, de overige opmerkingen veelal over rommel, (verwachte) drukte, horeca op het strand of dat het er saai uitziet. Een bloemlezing:

- *"De molens aan de horizon vergallen het mooie vergezicht"*
- *"Ik zie windmolens in de verte. Weliswaar niet dichtbij dus, maar toch ben ik liever op een windmolenvrij strand"*
- *"Koud, guur en lelijke windmolens"*

- *"Beetje kaal"*
- *"Het ziet er vies en ongezellig uit"*
- *"Ik vind strandhuis beetje rommelig uit zien."*
- *"Hou niet van strandtenten"*
- *"Rommelig: ik zie graag een ongerept strand"*
- *"Saai"*
- *"Te druk en te klein"*
- *"Rommelig, ik mis haven en bergen. Strand alleen is erg saai"*
- *"Onaantrekkelijk beeld; hijskraan, pier, uitgestorven"*
- *"Mooi strand, vieze zee"*

4.2 Effect van windparken in zee op strandbezoek

Nadat respondenten de aantrekkelijkheid van een strand/zeegezicht hadden beoordeeld, vroegen we hen opnieuw op basis van een schaal van 1 tot 100 aan te geven in hoeverre men het betreffende strand zou overwegen te bezoeken. Dit levert vrijwel identieke resultaten op als bij de vraag naar de aantrekkelijkheid van het strand/zeegezicht: Nederlandse verblijftoeristen overwegen in het 12NM-scenario 5% minder sterk de stranden te bezoeken en in het 10NM-scenario 4%. Alleen het verschil tussen het 12NM-scenario en de huidige situatie (-5%) is statistisch significant. Voor de overige doelgroepen is het effect 0 tot -2% per scenario, in alle gevallen zijn dit geen significante verschillen. Wel zien we opnieuw dat Duitse kusttoeristen in het algemeen eerder geneigd zijn Nederlandse stranden te bezoeken (zie tabel 2).

Tabel 2: Mate waarin men zou overwegen dit strand te bezoeken: gemiddelde score op een schaal van 1 (zeker niet) tot 100 (zeker wel) en percentage waarmee het strand/zeegezicht meer of minder overwogen zou worden bij scenario's 10 en 12 NM exclusief Egmond⁶.

	Nederlandse verblijftoerist (n=2.325 waarnemingen)	Nederlandse dagtoerist (n=4.020 waarnemingen)	Duitse verblijftoerist (n=2.520 waarnemingen)	Duitse dagtoerist (n=2.080 waarnemingen)
Nu	69	65	74	74
12NM	65	64	74	74
verschil met nu	-5%	-2%	0%	0%
10NM	66	64	74	74
verschil met nu	-4%	-2%	1%	0%

Groene cijfers duiden een significant hoger gemiddelde aan dan het totaal van de andere groepen.

Oranje cijfers duiden een significant lager gemiddelde aan dan het totaal van de andere groepen.

Alleen het verschil tussen het huidige scenario en 12 NM bij Nederlandse verblijftoeristen is statistisch (net) significant.

⁶ Ook hier geldt: indien Egmond wordt meegenomen in de totale beoordeling van de huidige situatie en het 10 NM-scenario, dan blijkt de gemiddelde aantrekkelijkheid per doelgroep nagenoeg stabiel te blijven resp. -2%,-1%, 1% en -1%.

5 Motivaties, keuzecriteria en ergernissen bij strandbezoek

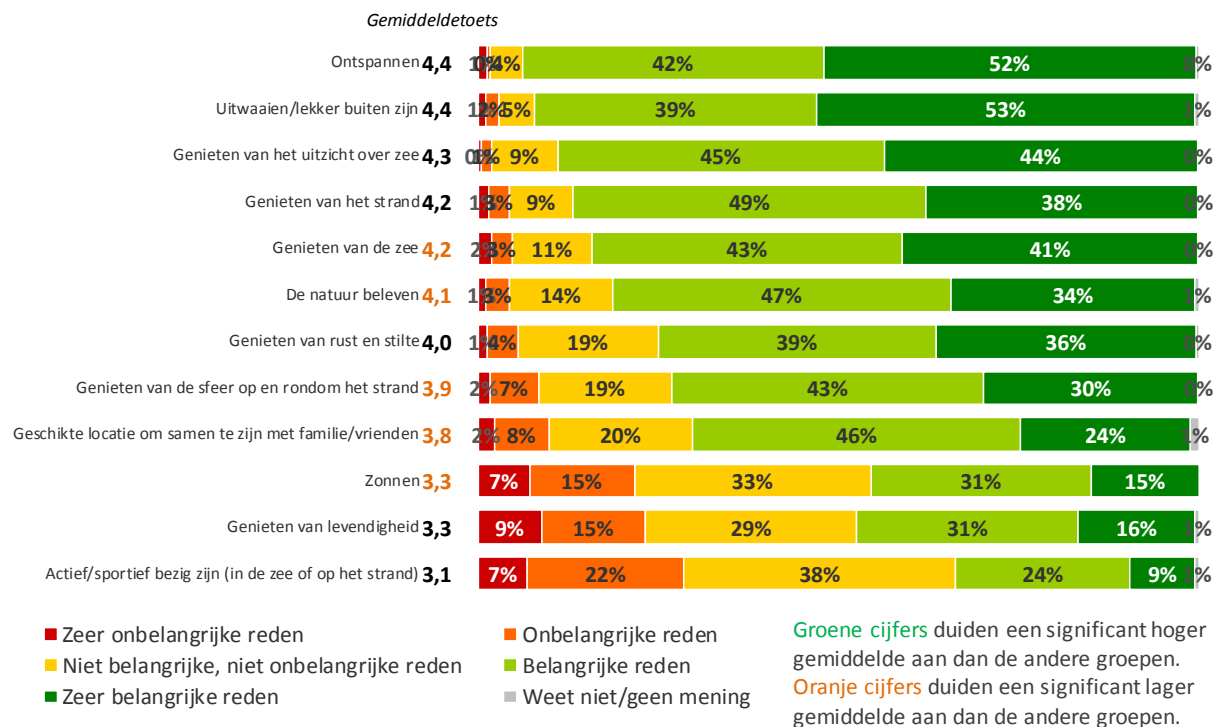
In dit hoofdstuk gaan we in op de motivaties om het strand te bezoeken, keuzecriteria en storende factoren. Bij deze indirecte manier van vragen, stellen we respondenten vragen waarbij één van meerdere antwoordopties over windmolens in zee gaat of over (vrije) zeeuitzichten in het algemeen.

5.1 Belang zeeuitzicht bij motivaties voor strandbezoek

89% van de Nederlandse verblijftoeristen vindt het genieten van het uitzicht over zee een (zeer) belangrijke reden om de Nederlandse kust te bezoeken. Alleen ontspannen (93%) en uitwaaien/lekker buiten zijn (92%) worden net iets belangrijker gevonden (zie grafiek 2). Verder geeft 81% van de Nederlandse verblijftoeristen aan dat natuur beleven een belangrijke reden is om de kust te bezoeken.

Grafiek 2: Motieven voor bezoek Nederlandse kust

Hoe belangrijk voor jou zijn onderstaande redenen om voor één of meerdere dagen naar de Nederlandse kust te gaan? Nederlandse verblijftoeristen (n=465)⁷

Het beeld bij de andere doelgroepen lijkt sterk op dat van de Nederlandse verblijftoeristen. Wel valt weer op dat Duitsers alle voorgelegde motieven belangrijker vinden dan Nederlanders (zie tabel 3).

⁷ De links van de grafiek weergegeven getallen, betreffen de gemiddelden op de schaal: 1: zeer onbelangrijk, 2: onbelangrijk, 3: niet belangrijk en niet onbelangrijk, 4: belangrijk en 5: zeer belangrijk.

Tabel 3: Motieven voor bezoek Nederlandse kust per doelgroep

Hoe belangrijk voor jou zijn onderstaande redenen om voor één of meerdere dagen naar de Nederlandse kust te gaan? Gemiddelden op een schaal van 1= zeer onbelangrijke reden tot 5= zeer belangrijke reden.

	Nederlandse verblijftoerist (n=465)	Nederlandse dagtoerist (n=804)	Duitse verblijftoerist (n=504)	Duitse dagtoerist (n=416)
Ontspannen	4,4 (1)	4,4 (1)	4,5 (3)	4,5 (3)
Uitwaaien/lekker buiten zijn	4,4 (2)	4,4 (2)	4,6 (1)	4,6 (1)
Genieten van het uitzicht over zee	4,3 (3)	4,2 (3)	4,6 (2)	4,5 (2)
Genieten van het strand	4,2 (4)	4,1 (4)	4,5 (5)	4,5 (5)
Genieten van de zee	4,2 (5)	4,1 (5)	4,5 (4)	4,5 (4)
De natuur beleven	4,1 (6)	4 (6)	4,4 (6)	4,4 (6)
Genieten van rust en stilte	4 (7)	4 (7)	4,2 (8)	4,3 (8)
Genieten van de sfeer op en rondom het strand	3,9 (8)	3,9 (8)	4,4 (7)	4,4 (7)
Geschikte locatie om samen te zijn met familie/vrienden	3,8 (9)	3,7 (9)	4,2 (9)	4,2 (9)
Zonnen	3,3 (10)	3,2 (11)	3,8 (10)	3,8 (10)
Genieten van levendigheid	3,3 (11)	3,3 (10)	3,6 (11)	3,6 (11)
Actief/sportief bezig zijn (in de zee of op het strand)	3,1 (12)	2,9 (12)	3,2 (12)	3,2 (12)

Groene cijfers duiden een significant hogere gemiddelde aan dan het totaal van de andere groepen.

Oranje cijfers duiden een significant lager gemiddelde aan dan het totaal van de andere groepen.

(1) Duidt het nummer in de rangorde aan.

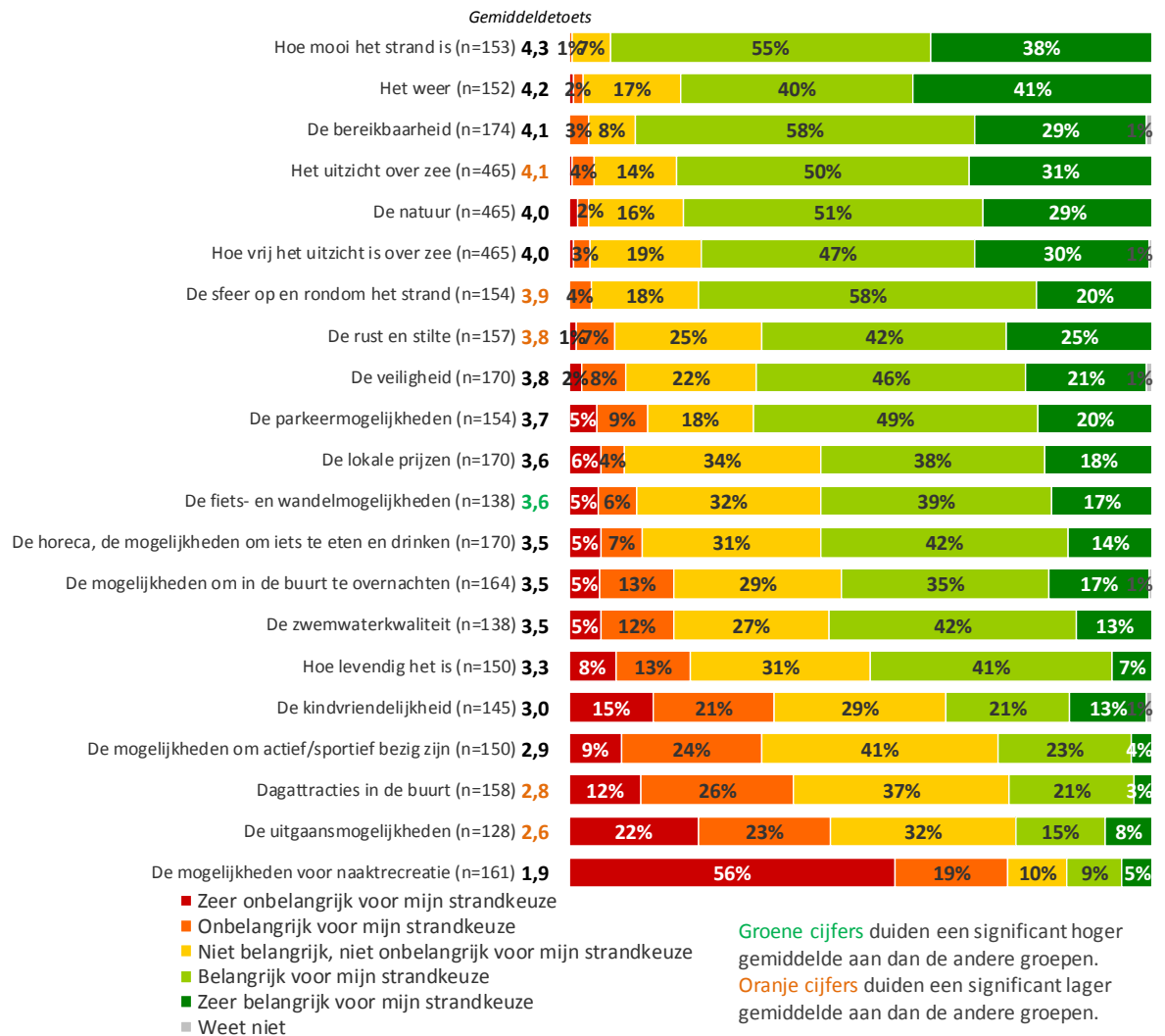
5.2 Belang vrij zeezicht voor specifieke strandkeuze

Naast motieven om naar de kust te gaan, hebben we gevraagd naar criteria op basis waarvan de doelgroepen een specifiek Nederlands strand kiezen. 82% van de Nederlandse verblijftoeristen vindt het uitzicht over zee (zeer) belangrijk in hun strandkeuze. Hoe *vrij* het uitzicht over zee is, vindt 77% (zeer) belangrijk (zie grafiek 3).

Een aantal andere aspecten wordt ongeveer van gelijk of groter belang bevonden dan een (vrij) uitzicht over zee: hoe mooi het strand is (93%), de bereikbaarheid (88%), het weer (81%), de natuur (81%) en de sfeer op en rondom het strand (78%).

Grafiek 3: Keuzecriteria voor een strand

Hoe belangrijk zijn onderstaande aspecten in jouw keuze naar welk Nederlands strand je precies zou gaan? Nederlandse verblijftoeristen (n=465)

Bij de Duitse verblijf- en dagtoeristen speelt het uitzicht over zee in vergelijking met de Nederlanders een nog iets grotere rol bij de strandkeuze. Ook de sfeer op en rondom het strand, de zwemwaterkwaliteit en dagattracties in de buurt vinden zij relatief belangrijk. Hoe mooi het strand zelf is, blijft echter ook bij hen op nummer 1 staan. Het weer en de bereikbaarheid spelen relatief gezien een kleine rol bij Duitse kusttoeristen (zie tabel 4).

Tabel 4: Belangrijke aspecten van een strand

Hoe belangrijk zijn onderstaande aspecten in jouw keuze naar welk Nederlands strand je precies zou gaan? Gemiddelden op een schaal van 1= zeer onbelangrijk voor mijn strandkeuze tot 5= zeer belangrijk voor mijn strandkeuze.

	Nederlandse verblijftoerist (n=465)	Nederlandse dagtoerist (n=804)	Duitse verblijftoerist (n=504)	Duitse dagtoerist (n=416)
Hoe mooi het strand is	4,3 (1)	4,2 (2)	4,5 (1)	4,5 (1)
Het weer	4,2 (2)	4,2 (3)	4,0 (11)	4,0 (11)
De bereikbaarheid	4,1 (3)	4,2 (1)	4,1 (7)	4,1 (8)
Het uitzicht over zee	4,1 (4)	4,0 (4)	4,4 (2)	4,4 (2)
De natuur	4,0 (5)	4,0 (5)	4,3 (5)	4,3 (5)
Hoe vrij het uitzicht is over zee	4,0 (6)	4,0 (6)	4,3 (6)	4,3 (6)
De sfeer op en rondom het strand	3,9 (7)	3,9 (7)	4,3 (4)	4,3 (4)
De rust en stilte	3,8 (8)	3,8 (8)	4,1 (8)	4,2 (7)
De veiligheid	3,8 (9)	3,7 (10)	4,0 (12)	4,0 (10)
De parkeermogelijkheden	3,7 (10)	3,7 (9)	3,7 (13)	3,8 (13)
De lokale prijzen	3,6 (11)	3,6 (11)	4,0 (10)	4,0 (12)
De fiets- en wandelmogelijkheden	3,6 (12)	3,3 (14)	3,5 (16)	3,5 (16)
De horeca	3,5 (13)	3,5 (12)	3,7 (15)	3,7 (15)
De mogelijkheden om in de buurt te overnachten	3,5 (14)	2,9 (17)	4,1 (9)	4,0 (9)
De zwemwaterkwaliteit	3,5 (15)	3,4 (13)	4,3 (3)	4,3 (3)
Hoe levendig het is	3,3 (16)	3,3 (15)	3,3 (18)	3,4 (18)
De kindvriendelijkheid	3,0 (17)	3,0 (16)	3,1 (20)	3,1 (20)
De mogelijkheden om actief/sportief bezig zijn	2,9 (18)	2,8 (18)	3,1 (19)	3,1 (19)
Dagattracties in de buurt	2,8 (19)	2,5 (19)	3,7 (14)	3,8 (14)
De uitgaansmogelijkheden	2,6 (20)	2,5 (20)	3,3 (17)	3,5 (17)
De mogelijkheden voor naaktrecreatie	1,9 (21)	1,8 (21)	2,0 (21)	2,1 (21)

Groene cijfers duiden een significant hoger gemiddelde aan dan het totaal van de andere groepen.

Oranje cijfers duiden een significant lager gemiddelde aan dan het totaal van de andere groepen.

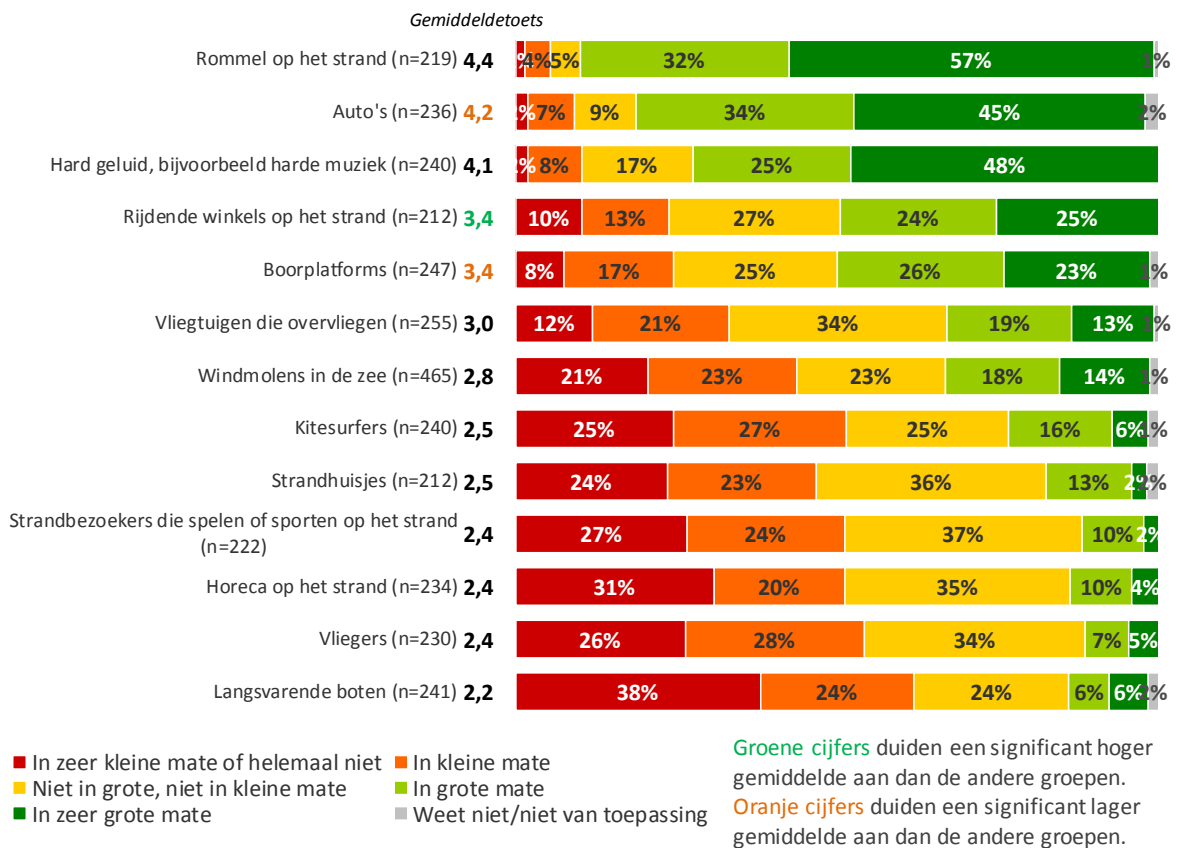
(1) Duidt het nummer in de rangorde aan.

5.3 Verstorende invloed van windmolens in zee

Eerder zagen we dat een vrij uitzicht over zee een belangrijk criterium wordt gevonden bij de keuze van een strand; het staat bij alle doelgroepen op nummer 6 van de prioriteitenlijst. Onze vraag naar de mate waarin men diverse aspecten storend zou vinden bij een strand, werpt nader licht op de vraag hoe een vrij uitzicht over zee er idealiter dan precies uitziet. Een derde van de Nederlandse verblijftoeristen (32%) geeft aan *windmolens in de zee* storend te vinden. Rommel (89%), auto's (79%), hard geluid (72%), boorplatforms (49%), rijdende winkels (49%) en overvliegende vliegtuigen (32%) worden allemaal storender gevonden dan windmolens. Kitesurfers (22%), strandhuisjes (16%), horeca (14%), vliegers (11%), langsvarende boten (12%) en strandbezoekers die spelen of sporten op het strand (12%) worden allemaal minder storend gevonden dan windmolens in zee (zie grafiek 4).

Grafiek 4: Storende aspecten op het strand

In welke mate zou jij de volgende zaken storend vinden als je op het strand zou zijn?

Bij alle doelgroepen worden windmolens in de zee in gelijke mate storend gevonden. Enkele opvallende verschillen zijn wel dat Nederlandse (dag)toeristen rommel op het strand, hard geluid en rijdende winkels op het strand storender vinden dan de andere groepen. Duitse kusttoeristen zouden zich juist vaker ergeren aan boorplatforms en vliegtuigen die overvliegen.

Tabel 5: Storende aspecten op het strand

In welke mate zou jij de volgende zaken storend vinden als je op het strand zou zijn? Gemiddelden op een schaal van 1= in zeer kleine mate of helemaal niet tot 5= in zeer grote mate.

	Nederlandse verblijftoerist (n=465)	Nederlandse dagtoerist (n=804)	Duitse verblijftoerist (n=504)	Duitse dagtoerist (n=416)
Rommel op het strand	4,4 (1)	4,4 (1)	4,3 (1)	4,3 (1)
Auto's	4,2 (2)	4,0 (3)	3,8 (3)	3,7 (4)
Hard geluid, bijvoorbeeld harde muziek	4,1 (3)	4,0 (2)	3,7 (4)	3,7 (3)
Rijdende winkels op het strand	3,4 (4)	3,3 (5)	2,6 (7)	2,7 (7)
Boorplatforms	3,4 (5)	3,5 (4)	4,1 (2)	4,1 (2)
Vliegtuigen die overvliegen	3,0 (6)	2,9 (6)	3,5 (5)	3,5 (5)
Windmolens in de zee	2,8 (7)	2,9 (7)	2,9 (6)	2,9 (6)
Kitesurfers	2,5 (8)	2,5 (8)	2,5 (8)	2,6 (8)
Strandhuisjes	2,5 (9)	2,5 (9)	2,3 (12)	2,3 (11)
Strandbezoekers die spelen of sporten op het strand	2,4 (10)	2,3 (12)	2,4 (9)	2,4 (9)
Horeca op het strand	2,4 (11)	2,3 (10)	2,3 (10)	2,4 (10)
Vliegers	2,4 (12)	2,3 (11)	2,3 (11)	2,3 (12)
Langsvarende boten	2,2 (13)	2,1 (13)	2,0 (13)	2,1 (13)

Greene cijfers duiden een significant hoger gemiddelde aan dan het totaal van de andere groepen.

Oranje cijfers duiden een significant lager gemiddelde aan dan het totaal van de andere groepen.

(1) Duidt het nummer in de rangorde aan.

6 Meningen over windparken op zee

In dit hoofdstuk gaan we in op meningen over windmolens en bezoekenintentie van stranden met windparken voor de kust als we daar expliciet en direct naar vragen.

6.1 Basishouding tegenover windenergie (op zee)

Van de Nederlandse verblijftoeristen staat 84% positief tegenover het opwekken van energie door middel van windmolens. Als het specifiek gaat om windmolens in zee staat 62% daar positief tegenover en 7% negatief; een groter wordende groep is indifferent. Het aantal mensen dat positief is, daalt nog iets verder als het gaat om het uitbreiden van het aantal windmolens voor de Nederlandse kust; een meerderheid van 54% is nu positief en 11% negatief. Als het om vanaf het strand zichtbare windmolens voor de Nederlandse kust gaat, staat 22% er positief tegenover en eveneens 22% negatief. Het aantal Nederlandse verblijftoeristen dat positief en negatief is over zichtbare windmolens in zee is dus precies in evenwicht; de meerderheid (56%) is indifferent (zie grafiek 5).

Nederlandse kusttoeristen stellen zich gemiddeld positiever op tegenover windmolens in zee en uitbreiding ervan in de toekomst dan Duitse kusttoeristen. Duitse kusttoeristen zijn duidelijk negatiever hierover; dit hangt mogelijk samen met het eerder genoemde feit dat dit een veel selectievere groep betreft, die immers bereid is ver te reizen om naar de Nederlandse kust te gaan.

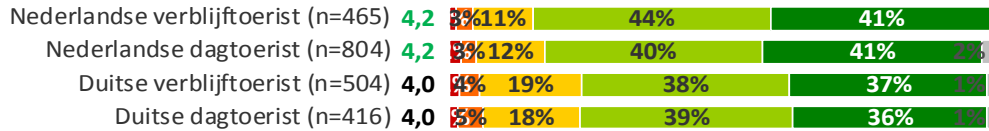
Als het gaat om vanaf het strand zichtbare windmolens voor de Nederlandse kust, dan blijken de doelgroepen allemaal evenzeer verdeeld: een kleine minderheid is positief, een even kleine minderheid is negatief en ruim de helft heeft geen (duidelijke) mening.

Grafiek 5: Basisoordeel tegenover windenergie (op zee)

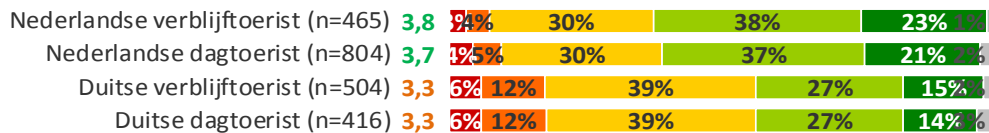
In hoeverre sta je in het algemeen positief of negatief tegenover de volgende zaken?

Het opwekken van energie door middel van windmolens

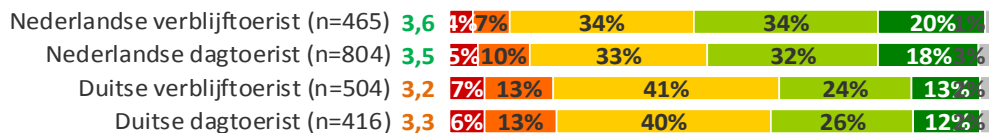
Gemiddeldetoets

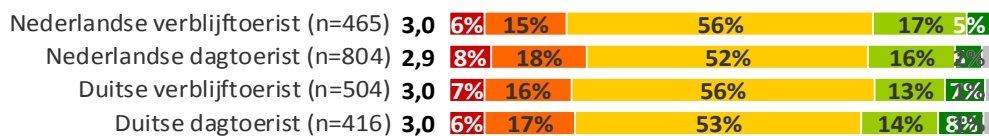
Windmolens in zee

Het in de toekomst uitbreiden van het aantal windmolens voor de Nederlandse kust

Vanaf het strand zichtbare windmolens voor de Nederlandse kust

Groene cijfers duiden een significant hoger gemiddelde aan dan de andere groepen.

Oranje cijfers duiden een significant lager gemiddelde aan dan de andere groepen.

Gemiddelde betreft score op een schaal van 1= zeer negatief tot 5= zeer positief.

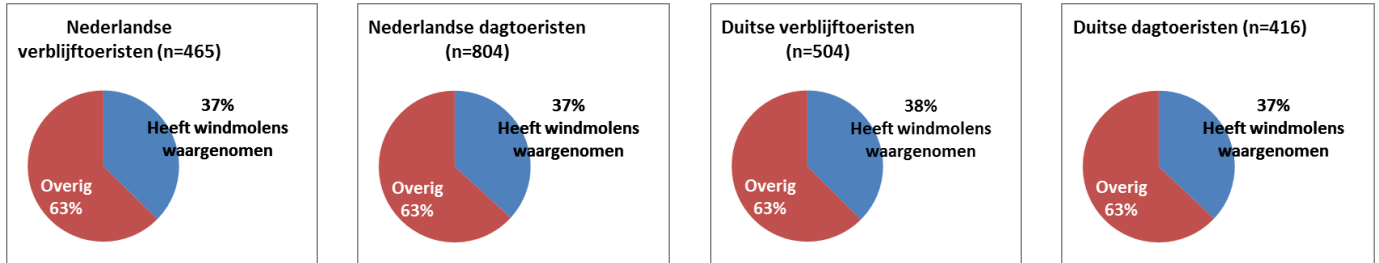
6.2 Oordeel over invloed windparken in zee op aantrekkelijkheid strand en strandbezoek

Wanneer een respondent achteraf desgevraagd aangaf windmolens te hebben gezien op ten minste één van de voorgelegde foto's (zie grafiek 6A), hebben wij hen gevraagd of het strand meer of minder aantrekkelijk voor hen is om te bezoeken door deze windmolens. Een derde (33%) van de Nederlandse verblijftoeristen die de windmolens op één of meer foto's waren opgevallen - 37% - geeft aan dat het strand daardoor iets of veel minder aantrekkelijk is om te bezoeken. Voor 62% van de Nederlandse verblijftoeristen maken de windmolens het strand niet méér of minder aantrekkelijk. Een kleine groep (4%) geeft juist aan dat het strand daardoor aantrekkelijker wordt om te bezoeken (zie grafiek 6B).

Zoals in paragraaf 4.1 aangegeven blijkt de groep die de windmolens was opgevallen in werkelijkheid echter geen substantieel ander oordeel te hebben gegeven over de strand/zeegezichten dan de groep die ze niet had gezien. Dit duidt erop dat respondenten zich niet altijd bewust zijn van hun echte oordeel over iets en dat de expliciete methode een vertekening van de resultaten geeft.

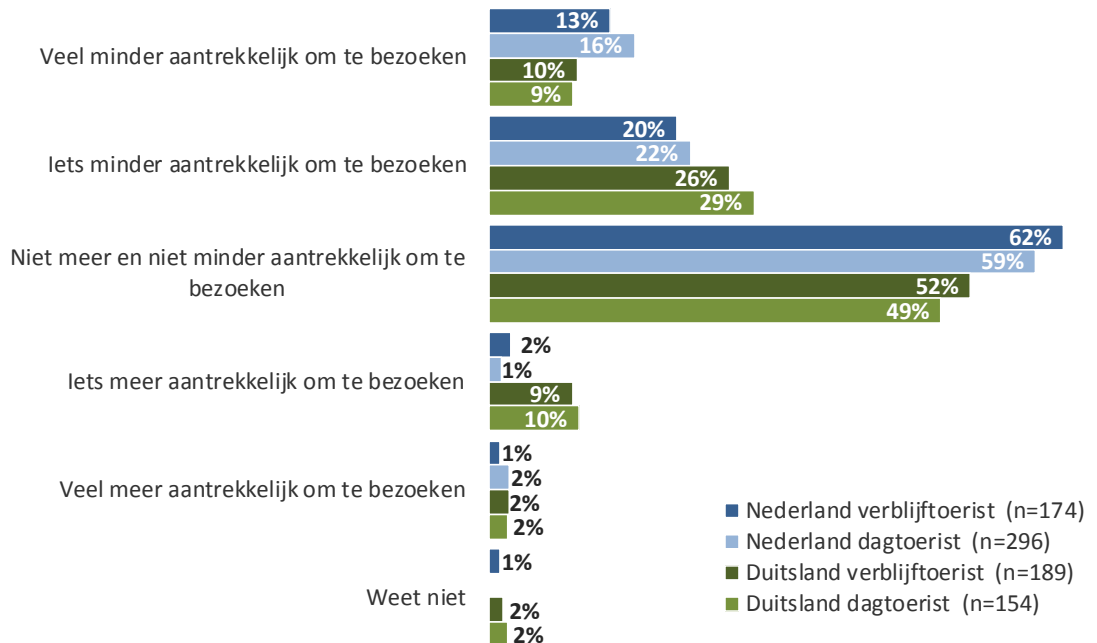
Grafiek 6A: Windmolens waargenomen bij beoordeling voorgelegde foto's

De vraag die betrekking heeft op grafiek 6B en tabel 6 is alleen voorgelegd aan de respondenten die aangaven windmolens te hebben gezien op één van de voorgelegde foto's.

Grafiek 6B: Effect zichtbare windmolens op beoordeling volgens doelgroepen zelf

In hoeverre vond je het strand waarbij je windmolens op de horizon zag meer of minder aantrekkelijk om te bezoeken door deze windmolens? (Basis - Windmolens waargenomen)

Gemiddeld genomen is de invloed van de windmolens op de foto's in de perceptie van de doelgroepen zelf het sterkst bij de Nederlandse dagtoeristen (voor zover hen op één of meer foto's windmolens zijn opgevallen). Zij vinden de stranden hierdoor minder aantrekkelijk worden om te bezoeken dan de andere groepen (zie tabel 6).

Tabel 6: Effect zichtbare windmolens op beoordeling volgens doelgroepen zelf

In hoeverre vond je het strand waarbij je windmolens op de horizon zag meer of minder aantrekkelijk om te bezoeken door deze windmolens? Gemiddelden op een schaal van 1= veel minder aantrekkelijk om te bezoeken tot 5= veel meer aantrekkelijk om te bezoeken. (Basis – Windmolens waargenomen)

	Nederlandse verblijftoerist (n=174)	Nederlandse dagtoerist (n=296)	Duitse verblijftoerist (n=189)	Duitse dagtoerist (n=154)
Gemiddeldetoets	2,6	2,5	2,7	2,7

Groene cijfers duiden een significant hoger gemiddelde aan dan het totaal van de andere groepen.

Oranje cijfers duiden een significant lager gemiddelde aan dan het totaal van de andere groepen.

6.3 Oordeel over aantrekkelijkheid strand bij scenario met 10 en 12 zeemijl

De scenario's van windmolens op 10 en 12 zeemijl zijn naast dat zij impliciet in foto's zijn voorgelegd, ook expliciet in tekst en beeld voorgelegd. Aan respondenten is steeds random één van twee scenario's in tekst beschreven. De tekst voor het 10NM-scenario luidde als volgt:

Voor de Nederlandse kust zijn enkele gebieden waarop meerdere windmolens staan: zogenaamde windparken. Er zijn plannen om in de toekomst nieuwe windparken te bouwen op een afstand van 18,5 kilometer uit de kust, zoals in het voorbeeld op de foto. Deze parken zullen afhankelijk van het weer met enige regelmaat te zien zijn vanaf het strand en de duinen.

In de tekst van het 12NM-scenario was het enige verschil dat we een afstand van 22 kilometer noemden. Tevens is steeds random één van de tien foto's voorgelegd uit het 10NM-scenario en één van de acht uit het 12 NM-scenario. Hierbij hebben wij de vraag gesteld of een dergelijk windpark voor de kust het voor de respondent meer of minder aantrekkelijk zou maken een strand te bezoeken.

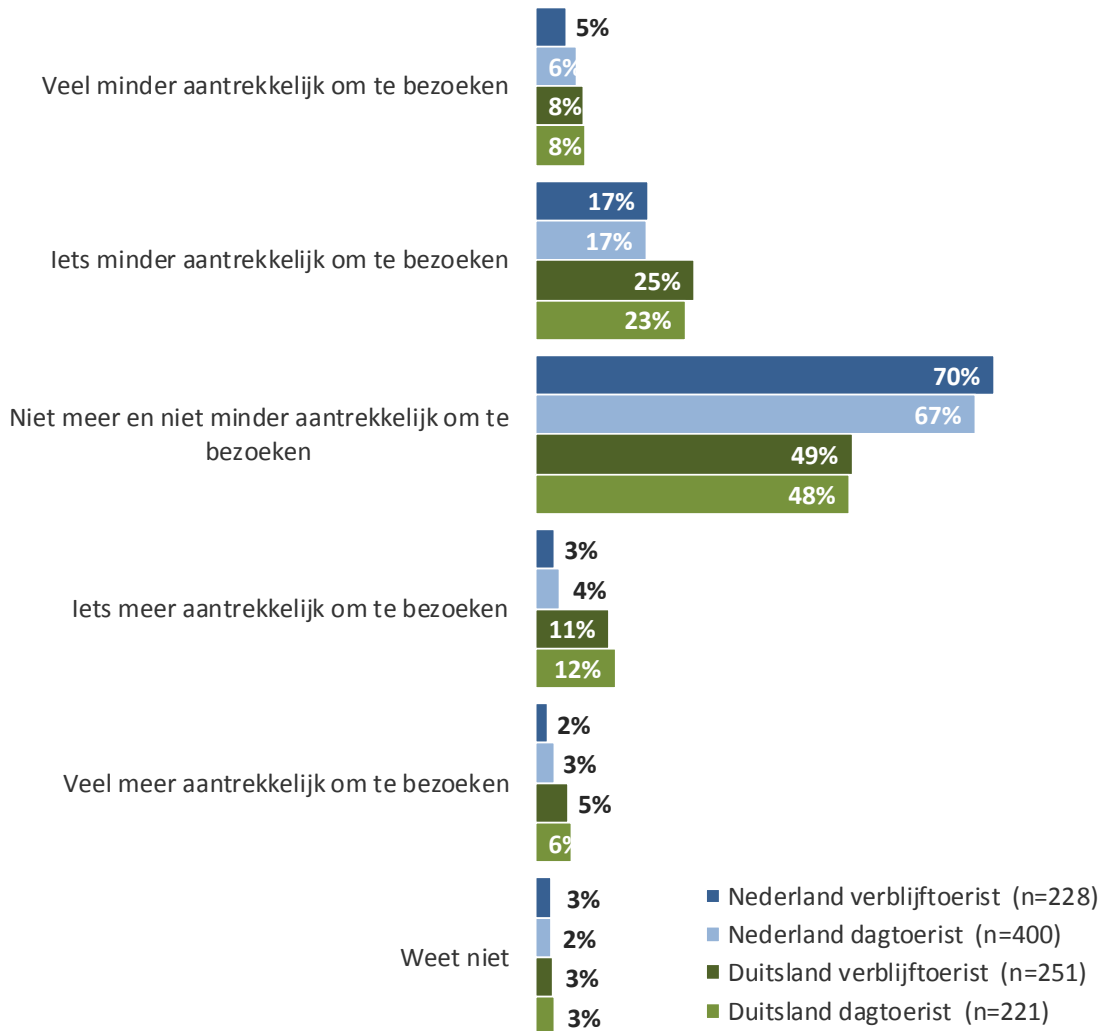
Na het voorleggen van het scenario van 12 zeemijl in tekst en beeld geeft 22% van de Nederlandse verblijftoeristen aan een strand aan de Nederlandse kust hierdoor iets of veel minder aantrekkelijk te vinden om te bezoeken (5% veel minder aantrekkelijk, 17% iets minder aantrekkelijk). Na het voorleggen van het 10NM-scenario in tekst en beeld vindt 24% van de Nederlandse verblijftoeristen dit (5% veel minder aantrekkelijk, 19% iets minder aantrekkelijk).

Voor beide scenario's geldt dat het grootste gedeelte van de Nederlandse verblijftoeristen het strand niet méér en niet minder aantrekkelijk vindt om te bezoeken (bij 12NM 70%, bij 10NM 68%).

Bij het 12NM-scenario vindt verder 5% van de Nederlandse verblijftoeristen het strand aan de Nederlandse kust juist iets of veel meer aantrekkelijk om te bezoeken. Bij het 10NM-scenario is dit percentage 7% (zie grafieken 7a en 7b).

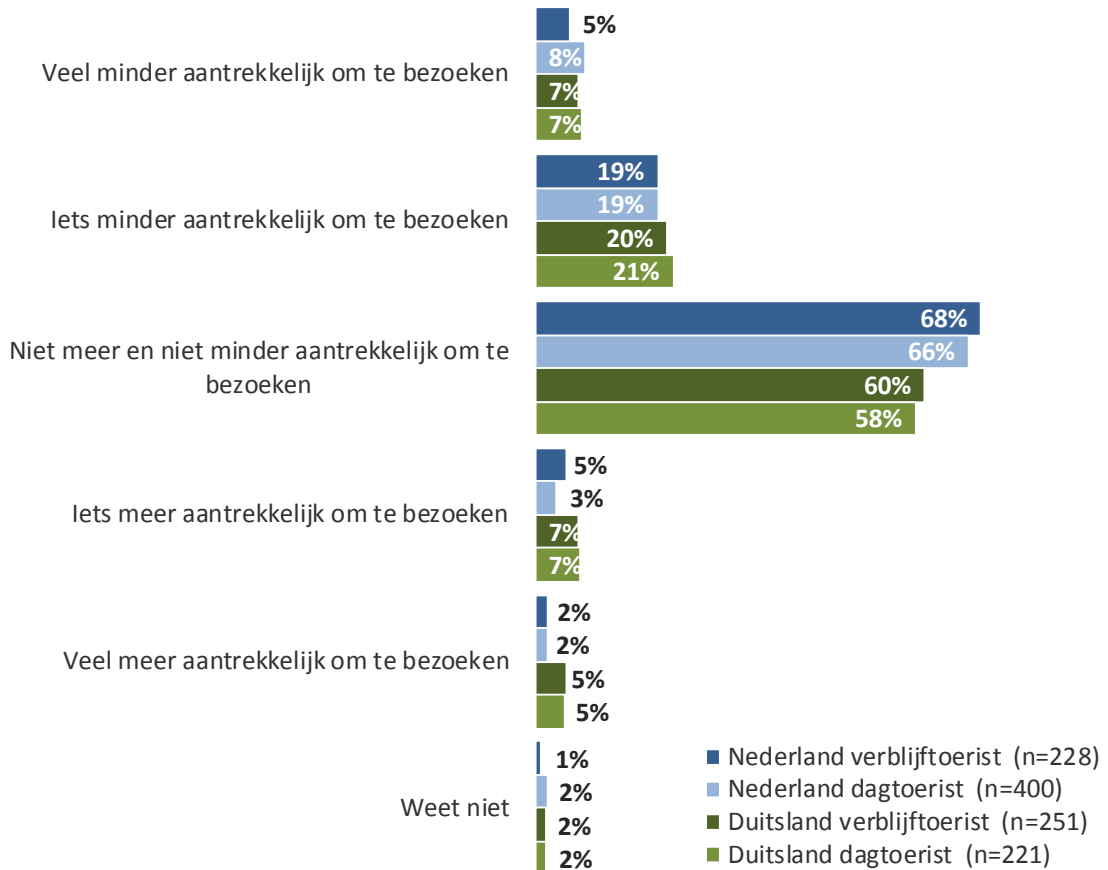
Grafiek 7a: Oordeel over aantrekkelijkheid strand 12NM

Zou een dergelijk windpark voor de kust het voor jou meer of minder aantrekkelijk maken om het strand te bezoeken? (Basis - 12 zeemijl voorgelegd gekregen)

Grafiek 7b: Oordeel over aantrekkelijkheid strand 10NM

Zou een dergelijk windpark voor de kust het voor jou meer of minder aantrekkelijk maken om het strand te bezoeken? (Basis - 10 zeemijl voorgelegd gekregen)

De doelgroepen verschillen niet significant van elkaar bij deze vraag.

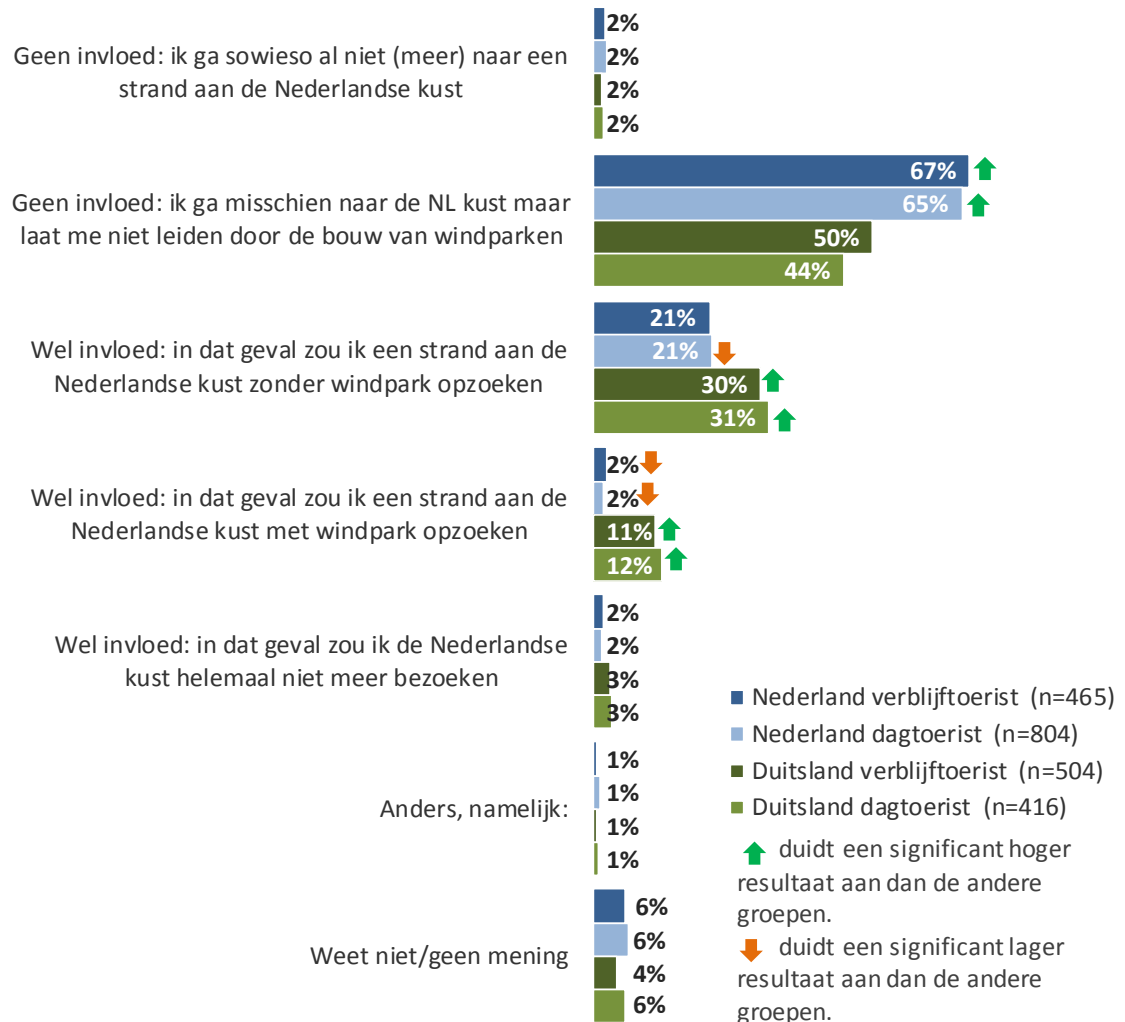
6.4 Oordeel over strandbezoek bij scenario met 10 en 12 zeemijl

Vervolgens hebben we gevraagd wat de invloed van de realisatie van de scenario's (10 en 12 zeemijl) is op de bezoekbereidheid (grafiek 8). Circa zeven op de tien (69%) Nederlandse verblijftoeristen geeft aan zich in hun overweging om een strand aan de Nederlandse kust te bezoeken niet te laten leiden door de bouw van windparken. Een kwart (25%) van de verblijftoeristen geeft wel aan dat zij beïnvloed zouden worden:

- 21% geeft aan een strand aan de Nederlandse kust zonder windpark te gaan opzoeken als het voorgelegde scenario (10 of 12 zeemijl) in tekst en beeld daadwerkelijk gerealiseerd zou worden;
- 2% verklaart daarentegen in dat geval juist wel een strand aan de Nederlandse kust met windpark op te gaan zoeken;
- 2% van de Nederlandse verblijftoeristen geeft aan helemaal niet meer naar de Nederlandse kust te gaan als de voorgelegde scenario's daadwerkelijk gerealiseerd zouden worden.

Grafiek 8: Oordeel over strandbezoek

Stel dat deze windparken gebouwd zouden worden voor een deel van de Nederlandse kust, welke invloed zou dit hebben op je overweging om een strand aan de Nederlandse kust te bezoeken?

De meeste Nederlandse verblijf- en dagtoeristen zeggen zich niet te laten leiden door de bouw van windparken in hun overweging om naar de Nederlandse kust te gaan. Duitse verblijf- en dagtoeristen zeggen vaker dat zij door de bouw van windmolenparken aan de kust vaker een strand zonder windpark opzoeken (ca. 30 tot 31% versus 21% bij Nederlandse kusttoeristen). Ook geven zij daarentegen vaker aan juist wel een strand aan de Nederlandse kust met een windpark op te gaan zoeken (ca. 11 tot 12% versus 2% bij Nederlandse kusttoeristen).

6.5 Herhaalbezoek eerder bezocht strand

Aan diegenen die de afgelopen vijf jaar aan de Nederlandse kust zijn geweest (75% van alle Nederlandse verblijftoeristen en 85% van alle dagtoeristen; 70% van de Duitse verblijftoeristen en 57% van de dagtoeristen), hebben wij gevraagd of zij een mogelijk herhaalbezoek van het strand zouden laten afhangen van de realisatie van het beschreven scenario voor de bouw van windparken aan de kust (grafiek 9). Opnieuw zeven op de tien (70%) Nederlandse verblijftoeristen, die in de

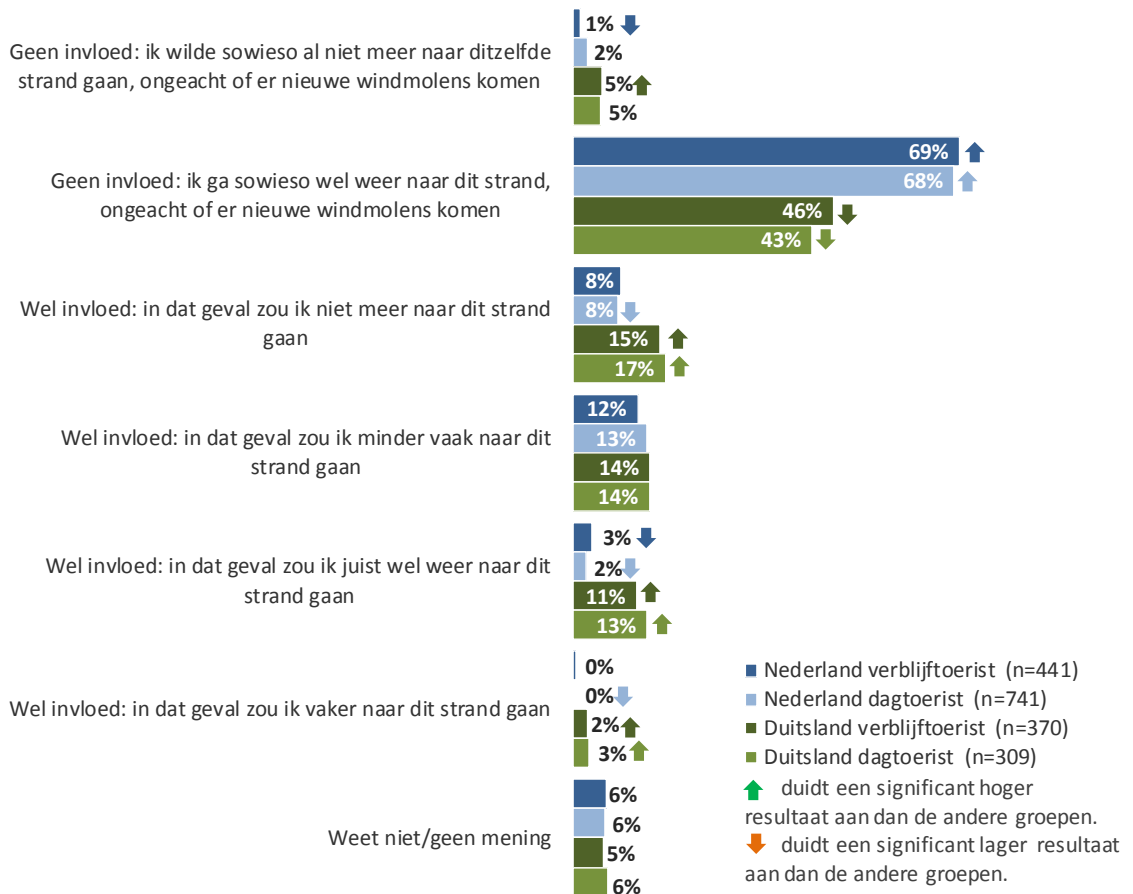
afgelopen vijf jaar de Nederlandse kust bezochten, geeft aan zich in hun beslissing over een eventueel herhaalbezoek niet te laten beïnvloeden; verreweg de meesten (69%) zouden sowieso wel weer naar het strand te gaan, ongeacht of er nieuwe windmolens komen of niet. Bijna een kwart (23%) van de Nederlandse verblijftoeristen in de laatste vijf jaar geeft aan de nieuwe windmolens wel in hun overweging te betrekken:

- Ruim een tiende (12%) zou door de bouw van de windpark minder vaak naar het eerder bezochte strand gaan;
- Bijna een tiende (8%) zou daardoor helemaal niet meer naar het eerder bezochte strand gaan;
- Een klein aantal (3%) geeft aan dan juist wel weer naar hetzelfde strand te gaan.

Uitgerekend voor de totale groep Nederlandse verblijftoeristen betekent dit dat 9% minder vaak een herhaalbezoek doet, 6% helemaal wegblijft van het betreffende strand en 2% dan juist wel trouw blijft aan het eerder bezochte strand.

Grafiek 9: Herhaal bezoek eerder bezocht strand

Stel dat deze windparken gebouwd worden voor de kust bij een strand waar je eerder bent geweest, welke invloed heeft dit op je beslissing in de toekomst weer naar dit strand te gaan? (Basis - is afgelopen 5 jaar aan de kust geweest)

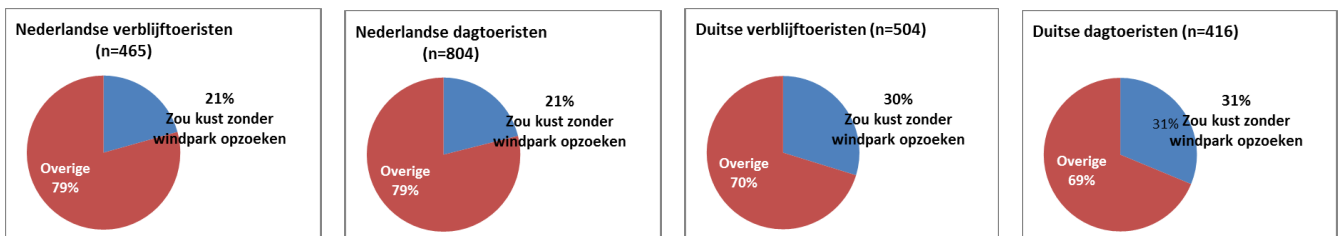
Duitse verblijf- en dagtoeristen – die in de afgelopen vijf jaar daadwerkelijk een Nederlands strand bezochten – zouden vaker helemaal niet meer naar het eerder door hen bezochte strand gaan wanneer er windparken aan de kust gebouwd zouden worden (ca. 16% versus 8% van de Nederlandse kusttoeristen). Maar ook het aantal dat dan juist wel weer of juist vaker naar dit strand zou gaan, is groter bij de Duitse kusttoeristen (ca. 13% tot 16% versus 2 tot 3% van de Nederlandse kusttoeristen).

6.6 Extra reistijd waartoe men bereid is

Aan kusttoeristen die door de bouw van een windpark naar een ander strand aan de Nederlandse kust zonder windpark zouden gaan (21% van de Nederlandse verblijf- en dagtoeristen en circa 30% van de Duitse verblijftoeristen, zie grafiek 10A), hebben wij gevraagd tot hoeveel extra reistijd zij bereid zouden zijn om bij een strand aan de Nederlandse kust zonder windpark te komen. Hieruit blijkt het volgende: 9% van de Nederlandse verblijftoeristen die zeggen uit te wijken naar een windparkvrij strand, zou hier geen extra reistijd voor over hebben, 42% tot een half uur, 23% tussen een half uur en een uur en 22% tussen een uur of twee uur (zie grafiek 10B). Dit komt er op neer dat na realisatie van een windparkscenario 18% van de totale groep Nederlandse verblijftoeristen verwacht een langere reis te maken om bij een alternatief strand te komen, waarvan de ene helft (9% van alle Nederlandse verblijftoeristen) tot een half uur extra reistijd accepteert en de andere helft (9%) meer dan een half uur.

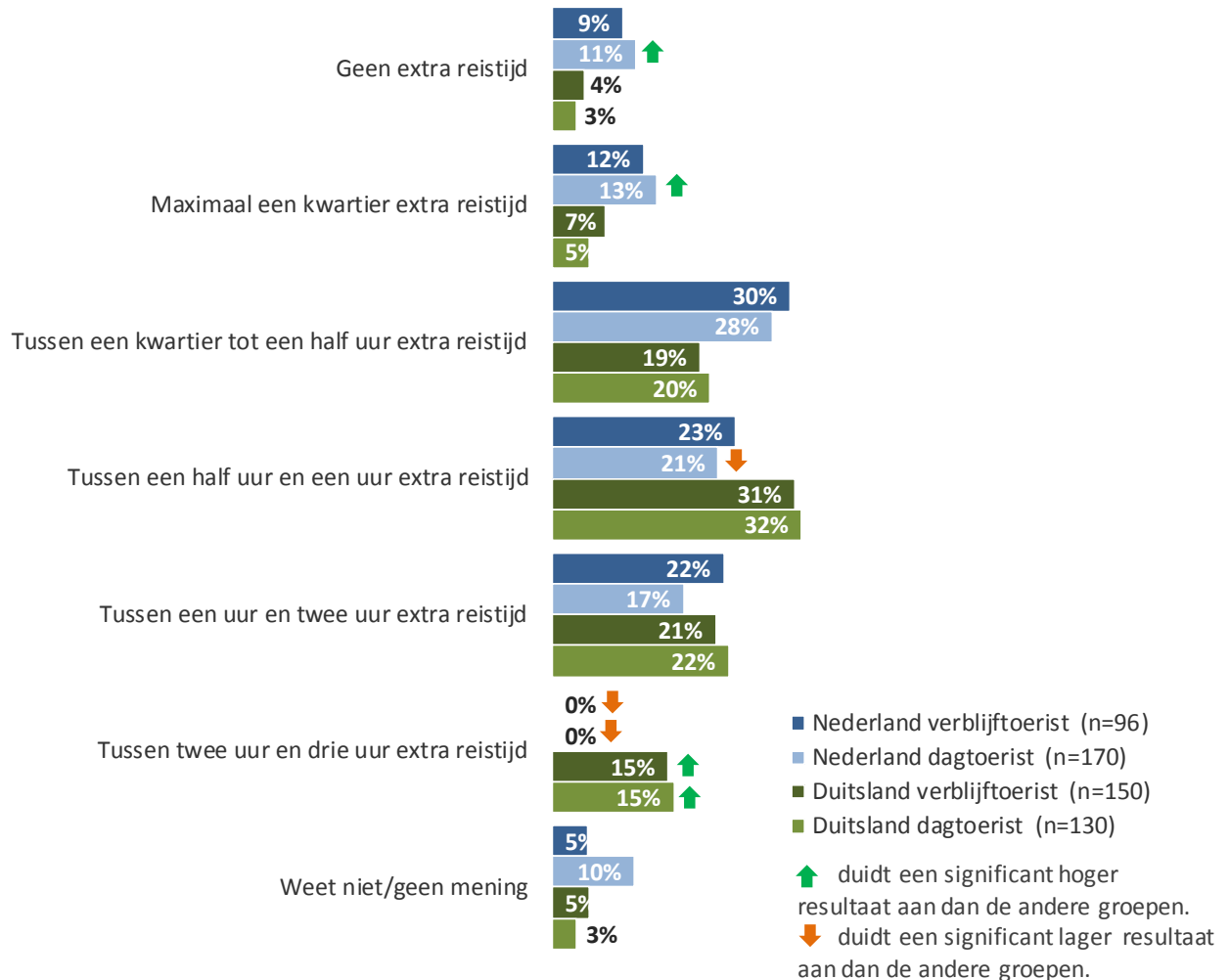
Grafiek 10A: Selectie op intentie om kust zonder windpark op te zoeken

De vraag die betrekking heeft op grafiek 10B is alleen voorgelegd aan de respondenten die aangaven door de bouw van een windmolenpark naar een ander strand aan de Nederlandse kust, zonder windpark, te gaan.

Grafiek 10B: Bereidheid extra reistijd

Tot hoeveel extra reistijd zou je bereid zijn om bij een strand aan de Nederlandse kust zonder windpark te komen? (Basis - Zou kust zonder windpark opzoeken)

De Nederlandse *dagtoeristen* die een strand zonder windpark zouden opzoeken (eveneens 21%), zijn - zoals ook te verwachten viel - tot de minste extra reistijd bereid. Duitse kusttoeristen - die toch al langer zullen moeten reizen - zijn juist het meest bereid extra kilometers te maken om bij een windparkvrij Nederlands strand te komen: zo zijn zij vaker bereid om twee tot drie uur extra te reizen (15% vindt dit acceptabel tegenover 0% van de Nederlandse kusttoeristen).

Overigens geeft dit onderzoek geen inzicht in wat het effect is bij kusttoeristen die een windmolenvrij (of windmolenluw) strand willen opzoeken als blijkt dat de extra benodigde reistijd veel langer is dan zij hadden verwacht. Enerzijds zou men dan helemaal niet meer naar een Nederlands strand kunnen gaan, anderzijds zou men toch een strand dichtbij met windmolens kunnen accepteren. Aangezien verreweg de meeste kusttoeristen die een strand minder aantrekkelijk vinden worden in de beide scenario's aangegeven dat het 'iets' in plaats van 'veel' minder aantrekkelijk wordt, is het aannemelijk dat de meesten dan toch voor een strand dichtbij zullen kiezen en de windmolens accepteren.

Bijlage: Onderzoekstechnische informatie

Kwantitatief onderzoek

Veldwerkperiode

- Het veldwerk is uitgevoerd in de periode 19 april 2016 tot 26 mei 2016.

Methode respondentenselectie

- Uit het StemPunt-panel van Motivaction en het panel van een veldwerkpartner van Motivaction.

Incentives

- De respondenten hebben als dank voor hun deelname aan het onderzoek een kleine vergoeding ontvangen.

Weging

- De onderzoeksdata voor het Nederlands publiek zijn gewogen (zie ook de bijlage gewogen en ongewogen data), daarbij fungeerde het Mentality-ijkbestand als herwegingskader. Dit ijkbestand is wat betreft de sociodemografische gegevens gewogen naar de Gouden Standaard van het CBS.

Toonmateriaal

- Een aantal voorbeelden van het gebruikte toonmateriaal is te vinden in de bijlage Toonmateriaal.

Bijlage: Ongewogen en gewogen data

Kenmerken	Ongewogen		Gewogen	
	n	%	n	%
Leeftijd				
18 t/m 24 jaar	74	7,3	118	11,6
25 t/m 34 jaar	106	10,5	167	16,5
35 t/m 44 jaar	147	14,5	190	18,8
45 t/m 54 jaar	212	20,9	212	20,9
55 t/m 70 jaar	253	25,0	174	17,2
Opleidingsniveau				
Hoog (wo/hbo)	264	26,0	258	25,4
Middel (havo/vwo/mbo/mavo)	480	47,3	523	51,6
Laag (lbo/basisschool/geen opleiding)	270	26,6	233	23,0
Geslacht				
Mannen	573	56,5	515	50,8
Vrouwen	441	43,5	499	49,2
Mentality-milieu				
Moderne burgerij	234	23,1	227	22,4
Opwaarts mobielen	124	12,2	146	14,4
Postmaterialisten	105	10,4	94	9,3
Nieuwe conservatieven	93	9,2	85	8,4
Traditionele burgerij	144	14,2	135	13,3
Kosmopolieten	119	11,7	129	12,8
Postmoderne hedonisten	118	11,6	102	10,0
regio				
3 grote gemeenten	107	10,6	120	11,9
West	293	28,9	294	29,0
Noord	121	11,9	100	9,8
Oost	207	20,4	211	20,9
Zuid	244	24,1	247	24,4
Randgemeenten	42	4,1	41	4,0

Bijlage: Selectie van toonmateriaal (uitbeelding van de 10-NM scenario's)

3: Gezichtsveld 60°, 10NM

6: Gezichtsveld 45°, 10% zoom, 10NM

9: Gezichtsveld 60°, 10NM

12: Gezichtsveld 45°, 10% zoom, 10NM

14: Gezichtsveld 60°, 10NM

16: Gezichtsveld 45°, 10% zoom, 10NM

19: Gezichtsveld 60°, 10NM

22: Gezichtsveld 45°, 10% zoom, 10NM

25: Gezichtsveld 60°, 10NM

28: Gezichtsveld 45°, 10% zoom, 10NM

